

DIALOOGDAG 3.

Toerisme en Recreatie

3 DIALOOGDAG 3. TOERISME EN RECREATIE

3.1 Discussietekst: toerisme en recreatie

Het platteland biedt van oudsher ruimte voor agrarische activiteiten en ruimte om te wonen. Daarnaast heeft het platteland toenemende functies op het vlak van recreatie. De bedrijvigheid op het platteland is de laatste jaren sterk in beweging en de samenleving is er al lang niet meer overwegend agrarisch. Voor de toekomst van het platteland en zijn bewoners is het belangrijk dat de vitaliteit behouden blijft of versterkt wordt. De paardenhouderij kan een belangrijke bijdrage leveren.

Door de toenemende stress, verstedelijking en gebrek aan tijd heeft de moderne burger steeds meer behoefte aan rust en *buiten* zijn. Iedereen beleeft het platteland en de natuur op zijn manier, zo ook de recreatieve paardenliefhebber. Ruiters beleven het landelijke gebied als onderdeel van de natuur, wat hen een gevoel van vrijheid geeft. Steeds meer mensen kunnen het zich financieel veroorloven om paard te rijden of een paard te houden. Zij bekijken het platteland van op de rug van een paard of pony. Paardrijden kan van thuis uit, recreatief in verenigingsverband, gewoon op wandel, in een koets of competitief op wedstrijd. Het contact tussen bezoekers en bewoners op het platteland wordt hierdoor versterkt.

De jongste jaren is in de paardenhouderij de actieve en vooral sportieve recreatie in de vrije natuur sterk gegroeid. Het recreatief wandelen met paarden genereert een belangrijke economische activiteit die o.a. leidt tot het ontstaan van ruiterslogies, rustplaatsen, ruiterscafés en tal van verzamelplaatsen. Bovendien dragen heel wat maneges en verblijfsaccommodaties bij aan de toeristisch-recreatieve ontwikkeling van een gebied. Ook het informatieve of educatieve luik heeft belang.

De opkomst van de paardenhouderijen kan juist positief zijn voor het platteland. Paarden verlevendigen het landschap. Paardenhouderijen zijn vaak het resultaat van nieuwe particuliere initiatieven. Zo gebeurt het dat een landbouwbedrijf omschakelt naar recreatieve voorzieningen zoals overnachtingsmogelijkheden voor ruiters en paarden of verzamelplaatsen voor trektochten. Ieder geeft op zijn manier (hobbymatig of professioneel) invulling aan het wonen en/of werken met paarden. Voor heel wat (niet-) landbouwers betekent het een mogelijkheid om extra inkomsten te genereren of zelfs een geheel nieuwe inkomstenbron te verkrijgen. Een mogelijk probleem dat zich kan stellen is dat deze uitbreiding gelokaliseerd is op het oorspronkelijke bedrijf, wat soms kan leiden tot het creëren van zonevreemde situaties.

Ontsluiting van een gebied voor wandelaars, fietsers en andere recreanten kan hand in hand gaan met de aanleg van ruitersporen en -routes. Al deze actoren hebben baat bij een verknoping van de verschillende netwerken. Daarnaast brengen paardenhouderijen nieuwe activiteiten met zich mee. Ook is er een groeiende interesse voor het recreatieve paardrijden en het mennen, waardoor meer accommodaties nodig zijn. Plattelandstoerisme en recreatie zitten in de lift. Het platteland heeft met haar landschappen en ruimtes, haar cultuurhistorisch erfgoed en haar agrarische geschiedenis veel troeven die een goed kader vormen voor deze dynamiek.

3.1.1 Toerisme

3.1.1.1 Betrokkenen

3.1.1.1.1 Toerisme Vlaanderen

Toerisme Vlaanderen is een Intern Verzelfstandigd Agentschap (IVA) met rechtspersoonlijkheid van de Vlaamse Gemeenschap, dat instaat voor de bevordering van het vrijetijds- en zakentoe-risme naar en in Vlaanderen en voor de kwaliteitsvolle ontwikkeling van het toeristisch aanbod. Dat gebeurt binnen het beleid van de Vlaamse Regering en in samenwerking met de hele Vlaamse toeristische sector.

Ondersteuning en uitbouw van het toeristische aanbod

Toerisme Vlaanderen wil het verblijf van een toerist zo aangenaam mogelijk maken. Een belang-rijke taak bestaat dan ook uit de ondersteuning en uitbouw van het toeristische aanbod. Toerisme Vlaanderen steunt de Vlaamse toeristische sector met raad en daad: door te helpen bij het ontwikkelen van nieuwe toeristische producten en ideeën, kwaliteitszorg aan te moedigen, toeris-tische investeringen te cofinanciëren, zelf proefprojecten op te zetten, vorming te organiseren, duurzaam toerisme aan te moedigen en nieuwe technologieën te ontwikkelen voor de toeristische sector.

Wat Toerisme Vlaanderen promoot, moet ook kwaliteitsvol zijn. Hotels, campings en logies moeten aan een aantal belangrijke voorwaarden voldoen om van Toerisme Vlaanderen een vergunning te krijgen. Deze eisen zijn bepaald in een aantal toeristische regelgevingen voor de logiessector. De kwaliteitscontrole en de toekenning van vergunningen is in handen van de afdeling Kwaliteitszorg.

De regelgevingen in de logiessector beogen de bescherming van de consument. Ze willen ook een impuls zijn voor de toeristische ondernemers, om hun bedrijf regelmatig te vernieuwen en marktgericht uit te bouwen. Zo moeten overnachtingsgelegenheden zoals hotels en sommige plattelandslgies aan een aantal voorwaarden voldoen, alvorens ze een exploitatievergunning kunnen krijgen. Elk van deze logiesverstreckende bedrijven wordt door Toerisme Vlaanderen ondergebracht in een bepaalde comfortcategorie, van een overnachtingsaccommodatie tot een vijfsterrenhotel. Dit gebeurt op basis van de normen van de hotelclassificatie. De hoteldienst van Toerisme Vlaanderen behandelt de dossiers van de ruim 1.100 logiesverstreckende bedrijven die Vlaanderen rijk is.

Toerisme Vlaanderen wil niet enkel controleren, maar ook kwaliteit aanmoedigen. De logiessector staat er zeker niet alleen voor om aan de kwaliteitsnormen te voldoen. Men kan een beroep doen op een aantal premies van Toerisme Vlaanderen. Uitbaters die inspanningen doen om hun accommodatie toegankelijk te maken voor personen met een handicap, komen in aanmerking voor een premie voor zover die verband houdt met fysieke investeringen. Deze vorm van financiële ondersteuning is een stimulans van de Vlaamse overheid om vooral in de logiessector de vernieuwing van de infrastructuur aan te moedigen.

Promotie van Vlaanderen als toeristische bestemming

Een andere kerntaak van Toerisme Vlaanderen is de promotie en marketing van Vlaanderen als toeristische bestemming. Onze kunststeden, de kust en de groene Vlaamse regio's krijgen van Toerisme Vlaanderen een aangepaste promotie. Het grootste werk gebeurt in het buitenland, via bureaus in Den Haag, Keulen, Parijs, Londen, Kopenhagen, Milaan, Wenen, Praag, Barcelona, New York, Tokyo en Beijing. Toerisme Vlaanderen maakt ook reclame voor 'vakantie in eigen land'. De toeristische bestemming Vlaanderen bestaat in feite uit duizenden kleine bouwstenen: een hotelletje hier, een ruiterroute daar, logies hier en een streekgerecht ginder,... Vele aanbieders zijn dan ook kleine aanbieders, die pas aantrekkelijk worden voor toeristen als ze mee stappen in een ruimer product, zoals bijvoorbeeld een meerdaagse fietsvakantie met bagage-nabring, gastronomisch diner en museumbezoek onderweg. Dergelijke 'arrangementen' moeten bovendien ook verkoopbaar zijn. Dit alles houdt de dienst Productontwikkeling bezig. Het resultaat van die inspanningen is het meest zichtbaar in de zowat 500 arrangementen in de brochure Vlaanderen Vakantieland. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met de provinciale diensten.

Toerisme Vlaanderen kan toeristische diensten en VVV's (Verenigingen voor Vreemdelingen Verkeer) erkennen als lokaal, regionaal of Vlaams infokantoor. De erkenning heeft één doel voor ogen: voor de toerist moet het duidelijk zijn of hij in een bepaald kantoor terecht kan voor inlichtingen over heel Vlaanderen, voor inlichtingen in verband met de streek of enkel voor plaatselijke informatie.

3.1.1.1.2 Provinciale toeristische organisaties

Binnen elk Vlaamse provincie is een zelfstandige toeristische dienst⁴ ontwikkeld (een para-provinciale vzw of autonoom provinciebedrijf) in de schoot van de betrokken provincie. Deze organisaties hebben tot doel in hun provincie een kwaliteitsvol, attractief en duurzaam toerisme

⁴ Provinciale toeristische organisaties

Toerisme Provincie Antwerpen
Koningin Elisabethlei 16 te 2018 Antwerpen
Tel. + 32 3 240 63 73 – Fax + 32 3 240 63 83
info@tpa.be – www.tpa.be

Toerisme Limburg
Willekensmolenstraat 140 te 3500 Hasselt
Tel. + 32 11 23 74 50 – Fax + 32 11 23 74 66
info@toerismelimburg.be – www.toerismelimburg.be

Toerisme Oost-Vlaanderen VZW
"Het Metselaarshuis"
Sint-Niklaasstraat 2 te 9000 Gent
Tel. + 32 9 269 26 00 – Fax + 32 9 269 26 09
toerisme@oost-vlaanderen.be – www.tov.be

Toerisme Vlaams-Brabant
Provincieplein 1 te 3010 Leuven (Kessel-Lo)
Tel. + 32 16 26 76 20 – Fax + 32 16 26 76 76
toerisme@vl-brabant.be – www.vlaamsbrabant.be/toerisme

Westtoer
Koning Albert I-Laan 120 te 8200 Sint-Michiels
Tel. + 32 50 30 55 00 – Fax + 32 50 30 55 90
info@westtoer.be – www.westtoer.be

en recreatief aanbod te ontwikkelen, te stimuleren en te promoten. De provinciale vzw's zorgen voor de uitbouw en de instandhouding van regio's als kwaliteitsvolle toeristisch-recreatieve bestemmingen, om de economie in de provincie te stimuleren en het imago en de uitstraling van de provincie op toeristisch-recreatief vlak te bevorderen. De provincies zijn voor hun werking onderverdeeld in toeristische regio's: Antwerpen (Antwerpse Kempen en Scheldeland) – Vlaams Brabant (Hageland en Groene Gordel) – Limburg (Hasselt & omgeving, Haspenhouw, Limburgse Kempen, Maasland en Voerstreek) – Oost Vlaanderen (Meetjesland, Vlaamse Ardennen, Scheldeland en Waasland) – West-Vlaanderen (Westhoek, Leiestreek, Brugse Ommeland en Kust) met elk een regiocoördinator.

In tegenstelling tot Toerisme Vlaanderen, die eerder de promotie en ondersteuning verzorgt, doen de provinciale diensten het veldwerk. Zij worden gesubsidieerd door de provincies zelf, maar kunnen mits naleving van een aantal voorwaarden, ook toelagen krijgen van Toerisme Vlaanderen.

De provinciale diensten werken nauw samen met Toerisme Vlaanderen, maar vallen niet onder hun bevoegdheid. Toerisme Vlaanderen geeft uitvoering aan het Vlaams toeristisch beleid. Vanuit die positie zet Toerisme Vlaanderen zelf initiatieven op, treedt ze soms coördinerend op naar de provinciale toeristische organisaties, en geeft ze soms sturing vanuit het Vlaams niveau (bv. via de criteria die worden vooropgesteld om subsidies te krijgen, via de wetgeving op de logiesverstrekking, ...)

De provincies zijn opgesplitst in regio's. Die regio's werken tegenwoordig – onder impuls van Toerisme Vlaanderen – met strategische toeristische beleidsplannen voor 5 of soms wel 10 jaar.

West-Vlaanderen bv. focust alle inspanningen op de kust, de kunststad Brugge en het fietsknooppunt in het Groene Ommeland. Limburg focust zich dan weer 100 % op de zachte groene recreatie (o.a. hun prachtige wandel- en fietswegen).

3.1.1.1.3 Plattelandstoerisme in Vlaanderen vzw (PiV)

De vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen (PiV) werd opgericht op 30 juni 2004 door de vijf Vlaamse provinciale toeristische organisaties (Westtoer apb, Toerisme Limburg vzw, Toerisme Oost-Vlaanderen vzw, Toerisme Provincie Antwerpen vzw en Toerisme Vlaams-Brabant vzw) en de Vlaamse Federatie voor Hoeve- en Plattelandstoerisme vzw (gepatroneerd door Boerenbond).

De drijfveer tot de oprichting was het initiatief om de kleinschalige logiesuitbaters op het Vlaamse Platteland te ondersteunen en te stimuleren (gesitueerd in het breder perspectief van het Plattelandsbeleid in Vlaanderen). Rekening houdend met de tanende kracht van de landbouwsector in Vlaanderen, wordt het toerisme gezien als één element, naast vele andere, om de economische en sociale leefbaarheid van het Vlaamse platteland te ondersteunen en te diversifiëren. Dit wordt gedragen door een sterk groeiende vraag naar kwalitatief plattelandstoerisme kortbij, vooral vanuit de Vlaamse markt.

De PiV vzw heeft diverse doelstellingen:

- een globale coördinatie, organisatie en de verdediging van de toeristische groepsbelangen van

- de kleinschalige logiesuitbatingen met plattelandskarakter in Vlaanderen;
- toekennen van kwaliteitscategorieën en het uitvoeren van de controle hierop;
- ontwikkelen van een marketingbeleid en het voeren van gemeenschappelijke marketing acties voor de aangesloten leden;
- verstrekken (rechtstreeks of in samenwerking met derden) van professionele voorlichting, vorming en advies t.o.v. de aangesloten logiesbedrijven.

Vooraf een thematische inkleding in de landelijke bedrijven is in opmars. Er bestaat immers niet één type plattelandstoerist; de plattelandstoerist heeft uiteenlopende verwachtingen. Wie een actieve vakantie wil doorbrengen op het platteland, kiest een verblijf dat fietsen verhuurt of waar men recreatief kan paardrijden. Wie rust zoekt, kiest eerder voor een verblijf dat zich niet richt op gezinnen met kleine kinderen.

Naar aanleiding van een onderzoek in 2004 naar de verwachtingen van de plattelandstoerist blijkt duidelijk de vraag naar plattelandlogies met onder andere extra faciliteiten voor paard en ruiter.

In samenwerking met de vijf PTO's en de logiesuitbaters (die zich reeds richten tot ruiters) werd een label 'paardvriendelijk' uitgewerkt. De criteria werden getoetst aan de realiteit (zie p. 90). Vanaf 2009 worden dit en andere labels geïmplementeerd en toegekend. Het doel is het aanbod aan plattelandlogies in Vlaanderen te verruimen en waar nodig te stimuleren naar paard-ruiterlabel.

Hoevertoerisme op kleinschalige logies is een belangrijke poot (50 % van het aanbod) binnen de vzw PiV. Met hoevertoerisme wordt bedoeld: het tijdelijk logeren op een actieve boerderij in gastenkamers (verblijfsgelegenheden die voor kort toeristisch verhuur aangeboden worden) of in een vakantieverblijf (een volledig ingerichte woning wordt verhuurd als toeristisch verblijf voor een week, midweek of weekend).

Vanuit het beleidsdomein toerisme wordt 'tijdelijke verblijfsgelegenheid' omschreven als een verblijfplaats waarop niemand gedomicilieerd is of er zijn hoofdverblijfplaats heeft, met uitzondering van de uitbater en zijn gezin. 'Toeristische logies' wordt omschreven als toeristische exploitaties met voor logies uitgeruste kamers of ingerichte verblijven. Deze inrichtingen verstrekken voor minstens één nacht logies. Er moeten heel wat wettelijke verplichtingen worden ingevuld vooraleer iemand van start kan gaan (uitbatingsvergunning, brandveiligheidsattest, vergunning inzake voedselveiligheid, BTW, SABAM, verzekeringen ...).

Om het aanbod van de logies kenbaar te maken, heeft PiV een overzichtelijke website ontwikkeld en geeft zij ieder jaar een nieuwe brochure uit met het volledige aanbod. Hierbij vindt de toerist, naast allerlei basisinformatie over ligging, prijs, tijdstip, extra's ... ook info over het comfort (van basiscomfort tot luxe), hygiëne en netheid. De in het aanbod opgenomen logies werden hiertoe vooraf onderworpen aan een eigen classificatie, uitgedrukt in klavers en variërend van 1 tot en met 4.

In de paardenhouderij zijn het vaak paardenhouders (privé-personen) die een gedesaffekteerde boerderij kopen op het platteland om via een aanbod van kleinschalige logiesvormen aan toeristen inkomsten te generen. Vaak sluiten deze aan bij ruiterroutes of liggen zij in de nabijheid van rust- of afstapplaatsen.

Eigen en uniek voor plattelandstoerisme is de ligging. Uitbaters van hoeve- en plattelandstoerisme beschikken veelal over voldoende ruimte en voorzieningen voor paard en ruiter, of ruimte om deze voorzieningen in te richten.

Toerisme Vlaanderen heeft een overkoepelende rol voor het toerisme in Vlaanderen, maar heeft geen mandaten binnen de vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen. Toerisme Vlaanderen controleert dus niet de activiteiten van de vzw Plattelandstoerisme. Zo bepaalt PiV zelf als autonome organisatie haar algemeen en marketingbeleid.

Beide organisaties zijn actief op het vlak van toerisme, alleen richt de vzw Plattelandstoerisme zich enkel op kleinschalig hoeve- en plattelandstoerisme. Uiteraard zijn er contacten tussen beide organisaties en waar mogelijk werken ze samen, maar beide organisaties werken volledig los van elkaar.

Momenteel wordt er constructief samengewerkt met Toerisme Vlaanderen in het kader van de vorming van logiesuitbaters, het label Groene Sleutel en het fietsvriendelijke label.

PiV zetelt binnen het Technisch Comité voor de logiesverstreckende bedrijven en PiV neemt deel aan de onderhandelingen (georganiseerd door het Departement Internationaal Vlaanderen) in het kader van het nieuwe Logiesdecreet.

3.1.1.4 Hotellerie

Uit de eerste ervaringen met het ruiter- en mennetwerk Limburgse Kempen van Toerisme Limburg bleek dat de plattelandslgies, omwille van hun kleinschaligheid, alleen niet kunnen instaan voor de ontvangst van ruiters en menners. Daarom heeft de provincie Limburg naast de plattelandslgies in haar netwerk ook hotels met een grotere capaciteit opgenomen.

3.1.1.5 Plattelandsklassen vzw

Plattelandsklassen vzw wil jongeren op een educatieve manier in contact brengen met land- en tuinbouw en het platteland, en ondersteunt en ontwikkelt educatieve initiatieven op het platteland.

Sinds 1985 organiseren de Landelijke Gilden plattelandsklassen, een variant op bos- of zeeklassen. Plattelandsklassen vzw werd in 1987 opgericht als dienst van de Landelijke Gilden met als doel de jongeren (opnieuw) in contact brengen met het Vlaamse platteland. De nadruk ligt op de land- en tuinbouw, maar er gaat ook aandacht naar landschap en natuur, geschiedenis, bewoning, geografie Plattelandsklassen probeert dit te doen op een ervaringsgerichte educatieve manier. Het *belev*en van het platteland is belangrijk en er is volop ruimte tot horen, voelen, ruiken, zien, proeven ...

Bovendien hanteert Plattelandsklassen het principe van de 'begeleide exploratie': er worden geen eenzijdige antwoorden gegeven, maar eerder hulpmiddelen aangereikt om zelf antwoorden te zoeken. Naast de hoofdactiviteit van het organiseren van plattelandsklassen ontwikkelde de vzw de laatste jaren een gamma aan educatieve initiatieven en didactisch materiaal, zoals een ééndaagse schooluitstap (van bv. een paardenhouderij), waarbij een klas het platteland ontdekt .

Plattelandsklassen vzw doet beroep op meer dan 600 vrijwilligers over heel Vlaanderen: paardenhouders, boeren en tuinders, natuur- en streekgidsen, fietsbegeleiders, organisatorische medewerkers, leerkrachten ...

Naast de ontwikkeling van educatieve materialen (bv. brochures, posters, educatieve spelen, educatieve borden,...) ondersteunt de vzw ook lokale educatieve initiatieven, zoals het uitwerken van een plattelandspad⁵ en de begeleiding en vorming van uitbaters van kijkboerderijen⁶.

De link met de paardensector uit zich onder meer in publicaties die specifiek over de paardenhouderij gaan (bv. de grasspriet, educatieve brochures en educatieve posters). Daarnaast ondersteunt Plattelandsklassen een aantal routes met educatief materiaal over het platteland en land- en tuinbouw in de eigen streek, en informeert de vzw over de betekenis van de paardenhouderij voor andere recreanten. Bovendien werkt de vzw voor (meerdaagse) plattelandsklassen samen met verschillende maneges en andere verblijfscentra die paardensport aanbieden (bv. Ponyhoeve in Turnhout, Groenhove in Torhout en Breugelhoeve in Peer).

3.1.1.1.6 Maneges

Een manege is een besloten plaats waar het paardrijden wordt beoefend. Het is een geheel van infrastructurele elementen die toelaten de ruitersport in zijn verschillende takken te beoefenen. Veel paardenliefhebbers die zelf geen ruimte hebben om een paard te stallen, vinden in een manege tegen betaling onderdak voor hun paard. In de meeste gevallen verhuurt de manegehouder ook rijpaarden.

Veel maneges en pensionstallen liggen in de nabijheid van het stedelijk gebied (waar hun klanten vandaan komen), of dichtbij bos-, natuur- of recreatiegebieden waar gunstige uitrijmogelijkheden zijn of die door ruitersporen worden ontsloten. Maneges hebben relatief weinig weiland ter beschikking, zeker deze die gelegen zijn in of dichtbij stedelijk gebied. Op een manege komen in vergelijking met de andere vormen van paardenhouderij relatief veel bezoekers. Maneges in agrarisch gebied vallen onder de categorie 'para-agrarische bedrijven' (zie verder).

Een manege bestaat meestal uit een grote ruimte met een zandvloer, al dan niet voorzien van bepaalde voorwerpen die ingezet kunnen worden bij het springen, bij dressuuroefeningen of andere activiteiten van paard en ruiter. Daarnaast zijn er één stal of meerdere stallen voor de

⁵ Een uitgestippelde wandel- of fietsroute meestal aangekleed met educatieve borden die thema's als landbouw, platteland en natuur aansnijden.

⁶ Kinderen in contact brengen met het platteland en de land- en tuinbouw. Door het te ervaren, leren de kinderen het ook waarderen: het "onbekend maakt onbemind" – principe. Er wordt vertrokken van een begeleide exploratie waarbij geen eenzijdige antwoorden worden gegeven maar eerder hulpmiddelen worden aangereikt om zelf naar antwoorden te zoeken.

paarden, soms nog andere ruimtes voor de opslag van materiaal, voeder en de behandeling van paarden. De beter uitgeruste maneges hebben bovendien een tribune voor het publiek en een kantine voor de ruiters en de bezoekers. Sommigen beschikken over een buitenmanege (buitenpiste) voor het trainen van paarden en ruiters in openlucht.

De overdekte hal die bij slechte weersomstandigheden zoals regen, sneeuw en sterke wind gebruikt wordt, wordt dan de 'binnenrijpiste' genoemd. Voor een goede rijpiste gebruikt men meestal een mengsel van verschillende zandsoorten, zodat de bodem veerkrachtig is (kwetsuren tegengaan) en de bodem minder 'vastloopt' (d.w.z. dat de bodem voldoende los blijft liggen, ook al lopen er constant paarden op). Het verstuiwen van de bodem wordt meestal opgelost door een beregening te plaatsen. De duurdere bodems beschikken over een eb-en- vloed-systeem dat ervoor zorgt dat de bodem altijd een bepaalde vochtigheid heeft. Deze bodems bieden ook het voordeel dat er in de winter nog voldoende veerkracht aanwezig blijft om op een verantwoorde manier op te kunnen blijven rijden.

Soms wordt een mengsel van houtsnippers gebruikt. Het gebruik van houtsnippers is een goedkope methode om de veerkracht te behouden in de bodem. Men zal ze nogal eens terugvinden bij de particulier en de maneges die over weinig budget beschikken. Meestal gebruiken deze dan ook maar één zandtype voor de bodem. Het nadeel van houtsnippers is dat deze verteren en dus regelmatig aangevuld moeten worden. Bijkomend nemen deze ook vocht op en kunnen de paarden dan gemakkelijker uitschuiven. Dit type bodem zal men bijgevolg niet terugvinden bij de 'betere' paardenhouder of manege.

De betere rijpiste bestaat uit een mengsel van verschillende zandtypes, eventueel gemengd met een soort gel voor vochtopname, met daaronder een drainagesysteem en een systeem voor de bevochtiging van de bodem (hetzij via beregening, hetzij via een eb-vloed-systeem).

Aan de randen van de rijpiste zijn op speciale plaatsen letters aangebracht (A tot en met H), als referentiepunten bij het rijden van dressuuroefeningen en bij aanwijzingen door de instructeur.

De manegehouder zelf heeft een aantal belangrijke functies. In de manege bestaat de mogelijkheid lessen (privé en/of in groep) te volgen, vaak georganiseerd door de eigenaar zelf. In de grotere maneges leren gediplomeerde lesgevers (via de VTS of Syntra Vlaanderen) de verschillende disciplines aan.

Manegehouders verzorgen en stallen paarden. Niet alleen de eigen paarden zijn ondergebracht in de manege, maar privépersonen kunnen eveneens tegen betaling hun paard in de manege onderbrengen.

Verder organiseren sommige manegehouders evenementen, sportkampen en ruiterkampen, of stellen hun infrastructuur open voor plattelandsklassen, waarbij het paardrijden in de activiteiten geïntegreerd is.

Ten slotte beperkt de manegehouder zich soms niet tot het paardrijden zelf, maar kiest hij ook een aantal nevenactiviteiten, zoals verkoop van paarden, verkoop van materiaal (ruitershop), exploitatie van een KI-centrum, ...

3.1.1.1.7 Andere

3.1.1.1.7.1 De Brugse Koetsiers vzw

Een menner-gids vervoert en gidst toeristen met de koets door de stad Brugge. Ook in de steden Brussel, Gent, Antwerpen en Oostende vindt men koetsiers terug.

3.1.1.1.7.2 Garnaalvissers in Oostduinkerke

De garnaalvissers te paard vormen het uithangbord van Oostduinkerke. Dit is de enige plaats ter wereld waar je hen aan het werk kan zien. Bij laag water, gekleed in gele oliejeckers en zuidwester, trekken ze erop uit om garnalen te vangen. De garnaalvisserij, zowel te paard als te voet, wordt beoefend bij laag tij, gedurende ongeveer 2 à 3 uur. De paardenvisser zit in een houten zadel op zijn paard dat het zware garnaalnet achter zich aansleept. De paarden stappen tot aan de borst in het water. Vroeger werden meestal taaie muilezels gebruikt, die vooral bekend waren om hun uithoudingsvermogen. Nu zijn de muilezels zeldzaam geworden en doen de vissers een beroep op kloeke Brabantse of Ardense trekpaarden. Deze rustige en sterke dieren zijn uitstekend geschikt om het zware werk te verrichten.

3.1.1.1.7.3 Evenementen (één- of meerdaags)

- het rijden met het Belgisch Trekpaard (vooral in Vlaams-Brabant);
- de renbanen en het drafrennen;
- Waregem Koerse;
- prijskampen (exterieurkeuringen);
- tornooien (in de verschillende disciplines);
- Kerstjumping in Mechelen;
- huifkartochten;
- jaarmarkten (bv. Sint-Lievens-Houtem) / Vilvoorde;
- koetsparades;
- stoeterijen;
- circussen;
- paarden in pretparken, stapmolens;
- paardenprocessie van Hakendover;
- paardentochten;
- ...

3.1.1.2 Knelpunten

3.1.1.2.1 Terminologie

Het is belangrijk om de maneges in Vlaanderen in kaart te brengen. Er zijn verschillende bronnen. Het belangrijkste knelpunt is dat ieder een eigen interpretatie en omschrijving heeft van wat een 'manege' precies inhoudt. Zo stelt men dat iemand die enkel paarden houdt, maar niet laat berijden, een paardenpension exploiteert. Worden de paarden wél bereden, eventueel in combinatie met een aanbod van lessen en opleiding, dan is er sprake van een manege. Andere stellen

dan weer dat wanneer de paarden voor een publiek toegankelijk zijn, het om een manege gaat. Volgens nog anderen zou er sprake zijn van een club als er wedstrijdaccommodaties aanwezig zijn. Onder welke definitie vallen de Koetsiers van Brugge dan weer?

Het is noodzakelijk een éénduidige omschrijving op te stellen van een 'manege', eventueel aangevuld met een eenduidige omschrijving van pensionstal, handelsstal, privéstal, KI-centrum, stoeterij...

Bij wijze van voorbeeld wordt hieronder de bron van BLOSO opgenomen. Op de website van BLOSO zijn 393 maneges in Vlaanderen⁷ terug te vinden (zie kaart). De sector geef aan meerdere maneges in meerdere gemeenten te kennen die niet op deze website terug te vinden zijn. Wellicht schommelt het aantal maneges in Vlaanderen in de buurt van de 600. Bij raadpleging van de term 'maneges' in de Gele Gids worden dan weer 410 maneges teruggevonden. Andere bronnen zijn de Mestbank, de landbouwteiling en andere, elk met hun eigen cijfermateriaal. **De bijhorende kaart is dus onvolledig, maar maakt toch deel uit van deze nota om het probleem extra te duiden.**

Wellicht kan de verplichte identificatie van paard en eigenaar in toepassing van het KB van 16 juni 2005 voor enige duidelijkheid zorgen.

Hoe dan ook, er is dringend nood aan een uniforme omschrijving.

3.1.1.2.2 Subsidies

Zowel actieve⁸ landbouwers in hoofdberoep als in bijberoep die plattelandslogies aanbieden in een neventak, kunnen 40 % VLIF-steun ontvangen met een maximum bedrag van 150.000 euro per bedrijf bij maximum acht verblijfseenheden.

De niet-landbouwers die een gedesaffecteerd landbouwbedrijf educatief toegankelijk willen maken voor hoevertoerisme, kunnen niet genieten van dit voordeel en vallen bijgevolg uit de boot.

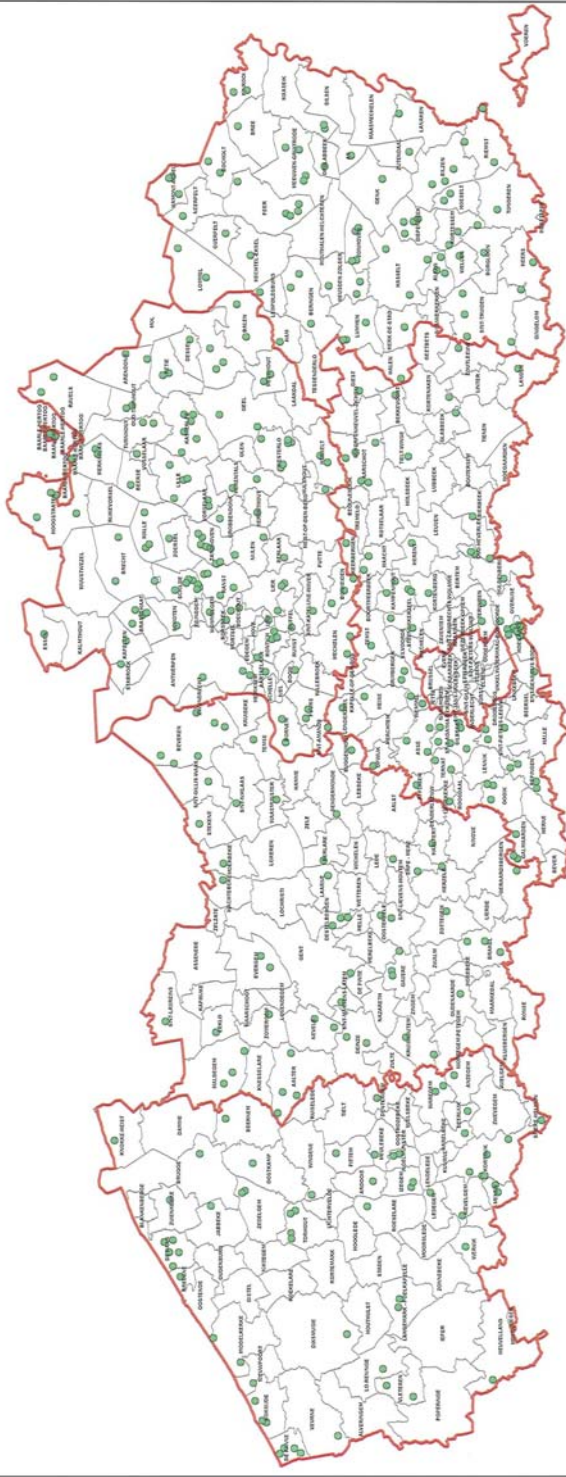
3.1.1.2.3 Onderwijs

Uit de dialoogdag 'Vorming en opleiding' is gebleken dat het onderwijsaanbod rond toeristische en recreatieve aspecten nagenoeg niet aan bod komt. Dit in tegenstelling tot het buitenland (vooral Frankrijk) maar ook Wallonië, waar wel dergelijke onderwijs- en opleidingsmogelijkheden zijn uitgebouwd. Om recreatief paardrijden in te passen in het vormingsaanbod van de VTS-structuur, is een overleg met o.a. de diensten van Toerisme Vlaanderen wenselijk, om te zien hoe het onderwijs deze noden kan invullen.

⁷ Bron: website BLOSO, sportinfrastructuur in Vlaanderen, maart 2008

⁸ De natuurlijke persoon of de beherende vennoot, zaakvoerder, bestuurder of afgevaardigde bestuurder van de rechtspersoon moet minstens 50 % van zijn totale arbeidsduur besteden aan de werkzaamheden op het landbouwbedrijf en minstens 35 % van zijn totale netto belastbare inkomen uit die activiteit halen.

Maneges in Vlaanderen

Maneges
Provinciegrens
Gemeentegrens

Bron: website ILCOG

3.1.2 De situatie in Nederland

In Nederland werd de **Stichting Hippisch Toerisme Nederland** opgericht. Dit is een organisatie die zich inzet voor de belangen van de recreatieve ruiter en koetsier. Het bestuur van de stichting bestaat uit vrijwilligers: een aantal actieve ruiters en koetsiers die de mogelijkheden voor het recreatief paardrijden in Nederland willen bevorderen onder het motto 'Gebruikers voor gebruikers'.

De Stichting Hippisch Toerisme Nederland heeft de volgende doelstellingen:

- het (doen) uitbreiden van routes en voorzieningen voor de (recreatieve) paardengebruiker;
- het nastreven van een uniform, landelijk systeem van bebording van ruiters- en menroutes;
- het verstrekken van informatie over recreatief paardrijden.

Om deze doelstellingen te bereiken, werkt de Stichting actief samen met overheden (Rijk, provincies, gemeenten, recreatieschappen ...) en andere organisaties (de bureaus voor toerisme, natuurorganisaties, landeigenaren, recreatieve ondernemers ...).

De Stichting Hippisch Toerisme Nederland wil de mogelijkheden voor het recreatieve paardrijden en mennen in Nederland verruimen en verbeteren door:

- het behartigen van de belangen van de recreatieve ruiter en koetsier;
- het geven van deskundig advies, van vergadertafel tot in het veld;
- het (doen) aanleggen van routes in opdracht van gemeenten en terreineigenaren;
- het structureel onderhouden van deze routes;
- het aanleggen en onderhouden van rustplaatsen en drinkwatervoorzieningen;
- het (doen) uitgeven van routekaarten, routegidsen en informatiefolders;
- het beheer van het landelijke Informatiecentrum 'PaardEnPad'.

Sinds de oprichting van Stichting Hippisch Toerisme Nederland in januari 1996 is er behoorlijk aan de weg getimmerd. Het 'eigen' routenetwerk van de stichting is inmiddels ongeveer 3.000 kilometer lang. Van deze routes zijn kaarten en routegidsen beschikbaar. Vrijwilligers van de stichting onderhouden de routes. Onderzoek heeft aangetoond dat de gebruikers tevreden zijn over de voorzieningen. Ook andere recreanten waarderen de door de stichting aangelegde rustplaatsen en drinkwatervoorzieningen.

De Stichting Hippisch Toerisme Nederland is opgericht in januari 1996. Een groep enthousiaste ruiters en mengers nam het initiatief de her en der verspreide informatie over routes en uitrijgebieden te bundelen. Vanuit hun achterban, NVVR (Nederlandse Vereniging voor Vrijtijds Ruiters) en NBvaP (Nederlandse Bond van Verenigingen van het Aangespannen Paard), wisten ze dat er overal in het land kennis aanwezig was over routes. Omdat deze kennis zo versnipperd was, ontstond het idee deze informatie beter toegankelijk te maken door ze te bundelen in een vraagbaak voor recreatieve ruiters en mengers. Wie elders in het land wilde rijden, kon informatie opvragen over routes en uitrijgebieden. De oprichting van het routebureau was een feit.

Het routebureau van de Stichting heeft in de loop der tijd allerhande informatie verzameld over recreatief paardrijden in Nederland. Dit resulteerde in de opening van het landelijke Informatiecentrum PaardEnPad waar iedereen terecht kan met vragen over recreatief paardrijden in

Nederland. Dit Informatiecentrum verzamelt en verstrekt alle beschikbare informatie over aangelegde men- en rutterroutes in Nederland, onderdakadressen en recreatief paardrijden. Een uitgebreid assortiment routegidsen, routekaarten en brochures is te bestellen via de website van de stichting: www.hippisch-toerisme.nl.

Er was ook behoefte aan een overzicht van overnachtingadressen voor ruiter/koetsier en paard in Nederland. Deze adressen zijn verzameld in het Pleisterplaatsenboek. Er is een uitgebreide inventarisatie van rutterroutes en menpaden in Nederland gemaakt en momenteel wordt gewerkt aan nieuwe uitgaven van 'Met paard te gast aan de kust' en 'Groepsaccommodaties'.

3.1.3 Recreatie

Een belangrijk aandachtspunt in de discussie over de ontwikkeling van het ruitertoerisme is de duidelijke afbakening tussen het recreatieve en het toeristische aspect van het paardrijden.

De recreatieve ruiter beperkt zich tot zijn eigen omgeving die hij dagelijks (of meerdere malen per week) te paard verkent en heeft behoefte aan diversiteit, aangepaste paden, veiligheid en bereikbaarheid van de paden vanuit zijn eigen huis of vaste manege.

De toeristen die met hun eigen of eventueel gehuurd paard een andere omgeving verkennen hebben andere behoeften en noden. Naast veiligheid, zijn de bereikbaarheid van geschikte ruitersporen vanuit hun tijdelijke verblijfplaats of vanuit één van de grote toegangswegen, de situering van de ruiter in de regio waarin hij zich bevindt, kwalitatief duidelijke en onberispelijke bewegwijzering, rustplaatsen waar hij met zijn paard terecht kan, overnachtingsmogelijkheden belangrijk voor de toeristische ruiter. Daarnaast heeft hij net zoals alle andere toeristen informatie nodig over alle andere toeristische producten (bezienswaardigheden, restaurants en cafés, evenementen ...).

3.1.3.1 Wie?

De paardenhouderij (vooral de hobbypaarden, eerder dan de beroepsaarden) heeft de voorbije jaren een markante groei gekend. Deze groei blijft gestaag toenemen. Uiteraard neemt zo ook het aantal mensen toe die bezig zijn met paarden. Hun activiteit kan sportief of beroepsmatig zijn, maar ook – en wellicht situeert zich daar de grootste groep – een hobby of een manier om te recreëren.

Rond het paardengebeuren is de voorbije decennia een breed verenigingsleven gegroeid. Op het Vlaams niveau is er de Confederatie van het Paard (VCP), waaronder drie subsectoren vallen (zie thema: 'Organisatie, vereniging en woordvoerderschap'). De sporters en de pure recreanten situeren zich onder het forum Gebruikers en vormen veruit de grootste groep; hun aantal – net zoals het aantal paarden – blijft toenemen. De Vlaamse Hippische Sportbond (VHS) groepeerde een aantal diverse recreatieve en sportieve verenigingen. De twee grootste Vlaamse sportverenigingen zijn de Vlaamse Liga Paardensport vzw (VLP), met ongeveer 19.500 leden en de Landelijke Rijverenigingen vzw (LRV), met ongeveer 13.000 leden. Het grootste deel van deze leden doet competitief aan paardrijden, een kleiner deel rijdt louter recreatief.

Daarnaast zijn er nog duizenden nergens bij aangesloten personen die recreatief rijden (al dan niet onder zadel of met de koets), en ook een zeer grote groep die nooit paardrijdt, maar wel één of meerdere paarden in bezit heeft. Men kan deze individuele paardenhouders en paardenliefhebbers groeperen onder de noemer hobbyist. Precies omdat zij niet georganiseerd zijn, is deze groep moeilijk tot niet bereikbaar. De oprichting van een Vlaams Paardenloket (zie thema 'Organisatie, vereniging en woordvoerderschap') kan een manier zijn om hen te bereiken en te informeren.

Men schat het totale aantal mensen dat in Vlaanderen actief bezig is met paarden, op ongeveer 200.000. Dit betekent dat het overgrote deel van de paardenliefhebbers terug te vinden is buiten de erkende sportfederaties. Momenteel ontbreekt het aan precieze cijfers van zowel het aantal paardachtigen in Vlaanderen als de paardenhouders.

Een mogelijke informatiebron is de mestwetgeving, maar deze is in deze context ontoereikend. Een houder van paarden is bij de Mestbank pas aangifteplichtig wanneer het aantal paarden op zijn inrichting minstens 300 kg difosforpentoxide (P_2O_5) (= 10 volwassen paarden) produceert of wanneer de tot de inrichting behorende oppervlakte cultuurgrond 2 of meer ha bedraagt. Dat houdt in dat iedere paardenhouder in Vlaanderen met < 2 ha en < 300 kg P_2O_5 zich niet kenbaar moet maken bij de Mestbank.

Wellicht zal de wetgeving inzake de verplichte identificatie de oplossing moeten brengen. Daar is bij wet verplicht dat tegen 1 juli 2008 elke paard moet gechipt zijn én elke eigenaar én sanitair verantwoordelijke van het paard moet gekend zijn via een encoding in een databank.

3.1.3.2 Aanbod

3.1.3.3 Sportkampen en paardenkampen

De paardenkampen voor jongeren zijn de koplopers onder de sportkampen voor de jeugd. Ze worden georganiseerd door door BLOSO erkende federaties. Iedere paardenliefhebber die als sporter aangesloten is bij een club, is via zijn club aangesloten bij een sportfederatie. Deze sportfederatie ondersteunt, informeert en vertegenwoordigt haar clubs.

Kiest men ervoor om recreatief paard te rijden en eventueel aan recreatieve competities deel te nemen, dan sluit men zich aan bij een recreatieve sportfederatie (o.a. LRV). Wil men ook de kans krijgen om door te stoten naar een hoger niveau, dan dient men zich aan te sluiten bij een sportclub die aangesloten is bij de unisportfederaties (o.a. VLP). Dit zijn immers de enige federaties die via de Belgische koepel kunnen deelnemen aan internationale competities.

Eenzijds worden sportkampen georganiseerd door de sportfederaties onder SPOKA. SPOKA is een initiatief van de Vlaamse sportfederatie die alle sportkampen (door BLOSO erkende en niet erkende) bundelt op een website, mits zij aan een aantal voorwaarden voldoen; zoniet kunnen ze niet vermeld worden op de site.

De erkende sportfederaties die in 2007 paardensportkampen (in totaal 200, waarvan 7 buiten Vlaanderen) organiseerden zijn:

- Fros Amateursportfederatie (deze organiseren in 2008 geen paardensportkampen meer);
- Recreas;
- Gezinsportfederatie – GSF;
- Sporta;
- Sportievak;
- Vlaamse Liga Paardensport (VLP).

Anderzijds zijn er de talloze initiatieven van gemeenten en privépersonen/organisaties die – vertrekkende van een manege –diverse vormen van paardensportkampen aanbieden. Deze initiatieven zijn niet erkend, maar zeker niet te verwaarlozen.

Op de sportkampen die de VLP organiseert, geven gediplomeerde lesgevers les, met minstens een initiatordiploma van de Vlaamse Trainersschool (VTS – BLOSO) of hier mee geassimileerd. Om te mogen deelnemen aan een sportkamp moet de deelnemer minstens 8 jaar oud zijn of in hetzelfde jaar 8 worden. De deelnemers worden dan ingedeeld in homogene groepen van maximum 12 deelnemers.

Per week wordt een gedetailleerd programma opgemaakt. Minstens 4 uur per dag worden activiteiten rond het paard georganiseerd. Het paardrijden zelf omvat verschillende onderdelen zoals dressuur, springen, voltige, wandelen, ponygames ... Naast het leren paardrijden ligt het accent ook op het omgaan met de paarden. Er worden ook allerlei activiteiten gedaan zoals voederen, stro geven, stallen mesten ... Elke kampplaats beantwoordt aan alle geldende wettelijke, decretale en reglementaire voorschriften. Er is minstens één grote overdekte rijpiste en een grote buitenpiste. Ook worden er minstens vier maaltijden per dag geserveerd (ontbijt, lunch, vieruurtje, avondmaal).

De sector merkt op dat de organisatie van een paardensportkamp heel wat administratief werk vergt.

3.1.3.3.1 Recreatief paardrijden en mennen

Duizenden ruiters beoefenen wekelijks actief een bepaalde tak van de paardensport. Naast het springen, dressuur en mennen winnen nieuwe takken zoals endurance (lange afstandswedstrijden), eventing (military) en western riding aan belangstelling. Daarnaast bestaat de (routegebonden) recreatieve vorm van paardensport. Onder recreatief paardrijden wordt verstaan: “het beoefenen van de paardensport - graag buitenrijden op paden, wegen en/of in terreinen - zonder dat daarbij sprake is van enig wedstrijdreglement”. Op basis van beleving, routegebruik en intensiteit heeft elke ruiters zijn eigen invalshoek. Dat kan interesse voor natuur en omgeving zijn, of als decor bij een ontspannen rit of het gebruik van het landschap om te trainen. De ruiter kan activiteiten (die een dag, soms meerdaagse tochten omvatten), individueel of in groep beleven.

Men vindt ruitersporen (al of niet bewegwijzerd) in de nabijheid van bos, natuur- en landbouwgebieden. Na de fiets- en wandelroutenetwerken verruimen geleidelijk meer en meer (vaak gemeentegrensoverschrijdende routes voor paardenliefhebbers het toeristisch-recreatieve aanbod in Vlaanderen. Ruiters rijden immers graag in of nabij kleinschalige landschappen en bosrijke

gebieden. Paardrijden zit duidelijk in de lift en is bij uitstek een vrijetijdsbesteding gericht op het platteland. De vraag naar aangepaste paden (paard en ruiter moeten op een aangename en veilige manier op weg kunnen) en verbinding met maneges en andere start-, eind- en rustplaatsen stijgt, en vraagt bijgevolg bijzondere aandacht. Routes kunnen met elkaar verbonden worden en op elkaar afgestemd, zodat de recreanten kunnen kiezen welke route(s) ze wensen te volgen. Dit maakt het mogelijk om langere trajecten en meerdaagse tochten te plannen. Het padenpatroon wordt gevormd door een geheel van lijnverbindingen, knooppunten en concentratiepunten. Door verbindingen te maken tussen de verschillende bestaande paden en routes, worden de keuzemogelijkheden van de te volgen paden, maar ook de mogelijkheden om te variëren met de afstanden, vergroot.

Op die manier kan de ruiter/menner tijdens het rijden van de route beslissen om te kiezen voor een langere of kortere route dan gepland.

Routes kunnen rondgaand (begin- en eindpunt vallen samen) ofwel doorgaand zijn (eindigen niet bij het beginpunt). Ze kunnen deel uitmaken van een ruiter- en menroutenetwerk die met elkaar verbonden zijn door een systeem van genummerde knooppunten. Veel paardenhouders vertrekken vanuit de manege of vanuit de weide waar hun paard staat en hebben geen aanhangwagen om het paard te vervoeren. Ze willen dus in de eigen omgeving de gelegenheid hebben om recreatief te kunnen paardrijden. Daarom dienen routes zo goed mogelijk aan te sluiten bij bestaande ruitersportvoorzieningen en accommodaties (o.a. manege). Dat kan door middel van een aanrijroute. Indien mogelijk is deze route gescheiden van enig ander verkeer. Als ze over openbare wegen gaat, moet de route beschikken over voldoende brede bermen voor uitwijkmogelijkheden en mogen er geen onverwachte kruisingen zijn (max. afstand ongeveer 3 km of 30 minuten stapvoets lopen van het paard). Voor de paardensporter die zijn viervoeter eerst per trailer of vrachtwagen vervoert, is een parkeerplaats van belang.

3.1.3.3.1.1 Bewegwijzerde ruiterroutes

Bewegwijzerde ruiterroutes zijn vooral noodzakelijk voor de ruitertoerist die het gebied niet (goed) kent. Lokale ruiters kunnen er uiteraard ook gebruik van maken. De uitbouw van routes, al dan niet in een netwerk, vereist een gebied met een autoluwe of autovrije en veilige wegeninfrastructuur in een aantrekkelijk landschap. Verder moet de regio op toeristisch gebied een grote potentie hebben, en belevingswaarde meegeven aan de recreant. Om bruikbaar te zijn, moeten deze routes van hoge kwaliteit zijn en aan een aantal richtlijnen voldoen. Toerisme Vlaanderen heeft richtlijnen uitgewerkt en verspreid naar de actoren die betrokken zijn bij de bewegwijzering. Deze richtlijnen hebben betrekking op verkeersveiligheid, intensiteit van andere verkeersvormen, type wegenis (breedte, aandacht voor een juiste ondergrond en toplaag), bekoorlijk landschap of aantrekkelijke omgeving, bereikbaarheid en toestemming van de weg- en terreinbeheerder. Uiteraard moet er ook aandacht zijn voor een correcte bewegwijzering (normen zijn hiertoe opgesteld). Bovendien worden, mits een correcte uitbouw, deze routes betoelaagd door Toerisme Vlaanderen.

In elke provincie zijn er diverse bewegwijzerde routes. Toch zijn er grote verschillen.

Zo heeft de **provincie Limburg** onder andere een 350 km lang ruiter- en menroutenetwerk in de Limburgse Kempen ontwikkeld, vergelijkbaar met de fiets- en wandelroutenetwerken. Dit netwerk wordt in de loop van 2008 uitgebreid met een 145 km lang ruiter- en menroutenetwerk in het Nationaal Park Hoge Kempen. In samenwerking met PiV werkte de provincie Limburg een label voor ruiterlogies en ruitercafés uit als element in de productontwikkeling rond het ruiter- en mennetwerk Limburgse Kempen. In de Limburgse Kempen zijn er momenteel 23 ruiterlogies en 32 ruitercafés, zonder de eventuele nieuwe cafés en logies die in 2008 een label zullen krijgen (zie bijlage voor details).

Andere bewegwijzerde routes:

- Breugelroute (omgeving Peer - 3 verschillende routes, max. 15 km);
- Equidroom (omgeving Bocholt - 24 km);
- Wandelpaden Gehagen (omgeving Tessenderlo - keuze uit verschillende routes).

Ook in de **provincie Antwerpen** heeft men een routenetwerk (grensoverschrijdend) voor ruiters en menners gecreëerd. Het ruiternetwerk 'Door het grenslandschap van Taxandria' verbindt 250 km trajecten in de noordoostelijke hoek van de Antwerpse Kempen, de Baronie van Breda (NL) en Midden-Brabant (NL) en is onderverdeeld in diverse korte lussen en verbonden via knooppunten. Aan de hand van de kaart kan de ruiter een eigen traject uitstippelen. Op Vlaamse bodem lopen de trajecten onder andere via het schitterende Gewestbos van Ravels, de kolonies van Wortel (Hoogstraten) en Merksplas en de enclavegemeente Baarle.

Andere bewegwijzerde routes:

- Ruiterpad Voorkempen (omgeving Zoersel en randgemeenten – 35 km);
- Ruiterpad Kasterlee (47 km);
- Ruiterpad Lille (25 km);
- Ruiterpad Vorselaar (10 km);
- Ruiterroute Westerlo (ingekorte versie 11 km, max. 17,5 km).

In de **provincie Vlaams Brabant** is het opzet om ruiterroutes enkel aan te bieden op kaart, onder de vorm van een roadbook (kruispunt per kruispunt) en in GPS-formaat (ideaal voor menners). Men is van mening dat het niet plaatsen van wegwijzers veel discussies voorkomt over de praktische inplanting ervan, de plaatsing zelf en het onderhoud. Vlaams-Brabant is de pionier van deze digitale ruiterroutes, die de kern vormen van een Interreg⁹ IV-project dat de vzw Landelijke Rijverenigingen momenteel voor een subsidie hebben in gediend bij Europa.

⁹ INTERREG is een Europees initiatief dat de samenwerking stimuleert tussen regio's uit verschillende deelstaten gedurende de programmaperiode 2007-2013. Het gaat daarbij om het versterken van de sociale en economische samenhang. De Interreg-programma's brengen de regio's bij elkaar rond heel concrete thema's. De projecten die gerealiseerd worden, kunnen rekenen op een flinke subsidiëring van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Er bestaan drie verschillende soorten programma's. Het eerste biedt provincies in de Vlaams- Nederlandse grensstreek de mogelijkheid om samen projecten op te zetten. Voor de provincie Vlaams-Brabant komt hiervoor het arrondissement Leuven in aanmerking. Een tweede programma brengt streken uit Noordwest-Europa bij elkaar. Het laatste stimuleert de samenwerking tussen regio's uit heel Europa. Interreg-programma's bestrijken heel wat domeinen: van natuur over kunst tot erosiebestrijding, economische samenwerking, sociale initiatieven ... Telkens gaat het om concrete initiatieven met duidelijk zichtbare resultaten.

Beschikbare routes:

- Koetshuispad menroute (omgeving Roosdaal – 16 km);
- Laarpad (omgeving Nederokkerzeel – 20 km);
- Pajottenpad (omgeving Gooik – ingekorte versie 25 km, langste route 35 km);
- Rijnrodepad (omgeving Kersbeek – 25 km);
- Warandepad (omgeving Oud-Heverlee – 27 km);
- Zoniënwood en omgeving (zelf uit te stippelen).

De ruiterspaden Ann Dilbeek (drie verschillende routes in de omgeving van Dilbeek, max. 19 km) zijn, in tegenstelling tot bovenstaande provinciale initiatieven, een gemeentelijk initiatief.

In het voorjaar van 2008 wordt een nieuw digitaal ruiterspad gelanceerd: het Huilewindpad (25 km) in Hoegaarden en omgeving. Nog in 2008 volgt het Voerpad (+/- 30 km) in Bertem en omgeving. Door aansluitingen tussen deze en andere paden werkt Vlaams-Brabant naar een lussensysteem van ongeveer 125 km ruiterspaden met bijhorende overnachtingsmogelijkheden. Later volgen dan verdere uitbreidingen in het Hageland en de rest van de Groene Gordel rond Brussel.

De **provincie West-Vlaanderen** heeft geen routenetwerk ontwikkeld. Deze provincie heeft echter wel de meeste lusvormige routes van alle Vlaamse provincies. Er komt elk jaar trouwens een route bij. In het totaal beschikt West-Vlaanderen nu al over 340 km ruiterroutes. Tot op heden zijn er een vijftiental routes ontwikkeld, het merendeel in de Leiestreek. Een viertal zijn volledig geschikt voor het mennen. Naast de Leiestreek bieden ook het Brugse Ommeland en de Westhoek ruiterroutes aan. Alle routes situeren zich in de onmiddellijke omgeving van één of meerdere maneges, die meestal ook het vertrekpunt vormen. Het centrale deel van West-Vlaanderen heeft voor de wandelruiter nauwelijks iets te betekenen. De verschillende circuits liggen te ver uit elkaar om ze tot een netwerk te kunnen verbinden.

Begin oktober 2008 zal een nieuwe route aan het provinciaal ruiteraanbod toegevoegd worden: de Vleterenruiteroute. Ook in de gemeente De Moeren is de uitvoering van een nieuwe ruiterroute gepland.

Beschikbare bewegwijzerde routes:

- Bouvelomenroute – cross Country route (omgeving Waregem – 38 km, resp. 16 km);
- Bulskampveldruiteroute (omgeving Beernem – 18 km);
- Gaverruiteroute (omgeving Deerlijk – 8 km);
- Groenhoveruiterroute (omgeving Torhout – 23 km);
- Kerstenburgruiterroute (omgeving Dentergem – 18 km);
- Menokkerruiterroute (omgeving Wervik – 25 km);
- Plokkersruiterroute (omgeving Poperinge – 17 km);
- Polygoneruiterroute (omgeving Zonnebeke – 27 km);
- Rodeberguiterroute (omgeving Heuvelland – 17,2 km);
- Roterijruiterroute (omgeving Menen – 14 km);
- Ryckeveldruiter- en menroute (omgeving Oedelem – 17,6 km);
- Trimardruiterroute (omgeving Spiere-Helkijn – 30 km);
- Westkustruiterroutes (De Panne Ruiterroute – 12 km, de Calmeyn ruiterroute – 4 km,

- Westkustrouteroute – 26 km);
- Zilveren Spoor en Bergelenruiteroute (omgeving Moorsele – 29 km).

In de **provincie Oost-Vlaanderen** bestaat het productaanbod voor ruiters en menners uit een achttal uitgestippelde onafhankelijke, lusvormige en in één richting bewegwijzerde routes die beschreven worden op een routekaart. Soms loopt een route zowel over het grondgebied van West- als van Oost-Vlaanderen, soms wordt ook op het grondgebied van Wallonië gewandeld. De meeste routes in Oost-Vlaanderen situeren zich in de Vlaamse Ardennen (7 stuks), één in Scheldeland (Ninove). In het Waasland en de Gentse regio zijn er geen ruiterroutes. Er is een verzamelmapje met de ruiter- en menroutes in de Vlaamse Ardennen te koop. In Scheldeland wordt, op initiatief van de stad Dendermonde, momenteel werk gemaakt van een ruiternetwerk op het grondgebied van Dendermonde, Hamme, Zele en Berlare. Later kan het netwerk eventueel uitgebreid worden in de richting van Laarne, Wichelen en Aalst. Eind 2008 zou het Regionaal Landschap Schelde-Durme een dossier indienen voor cofinanciering.

Beschikbare bewegwijzerde routes:

- Lozerbos ruiterroute en Zijdegemkouter menroute (omgeving Nokere – 6,5 km & 28 km);
- Livierenbos ruiter- en menroute (omgeving Brakel – 15 km);
- Livinusruiterroute (omgeving Herzele - 34 km);
- Maarkebeekvallei men- en ruiterroute (omgeving Oudenaarde, Maarkedal – 29 km en 15 km);
- Ruiter- en menroutetabaksroute (omgeving Ninove – 36 km);
- Scheldemeersen menroute (omgeving Kluisbergen – 25 km);
- Zoetegem menroute (omgeving Zottegem – 13 km).

Het verschil in aanpak tussen de provincies is vooral te wijten aan de beschikbaarheid van routes en de mogelijkheden om er aan te leggen op basis van de geografische ontwikkeling en ligging. Bij de ontwikkeling van nieuwe ruiterroutes gaat men steeds uit van de aanwezigheid van één of meerdere maneges en van het bestaande of nog uit te breiden aanbod aan (conflictvrije) onverharde paden. Zo is de verstedelijking zeker het grootste probleem. Vooral in Oost- en West-Vlaanderen is het omwille van de vele lijnstructuren zoals autostrades en spoorwegen niet evident om een knooppuntennetwerk voor ruiters en menners te ontwikkelen. De krappe voorraad aan onverharde paden maakt het uitstippelen van ruiter- en menneroutes dan ook tot een uitdaging.

3.1.3.3.1.2 Vrije wandelingen

Naast het recreatief paardrijden op bestaande ruiterroutes willen ruiters/menners (vooral de lokale ruiter) het paardrijden beleven in hun eigen omgeving, of vrij rond de manege een ommetje maken, eventueel binnen de perimeter van een afgebakende ruiterzone. Gezien de explosieve groei van het aantal ruiters is er een toenemende vraag naar routestructuren. De mogelijkheden in het huidige verkeer zijn uitermate beperkt. De recreatieve ruiter wil op een ontspannende manier door het landelijke gebied kunnen rijden, waarbij hij kan kiezen tussen verschillende afstanden en soorten routes. De paden dienen bovendien gemakkelijk bereikbaar, goed begaanbaar en veilig te zijn.

De bewegwijzerde en/of digitale wandelroutes zijn, al dan niet in een netwerk van knooppunten, op een doordachte manier aangelegd. Op deze routes ondervinden ruiters meestal geen of weinig problemen. Hoewel ook daar nog een aantal knelpunten terug te vinden is (bv. de soms ongelukkige verstandhouding bij verschillende recreanten op eenzelfde traject), situeert het probleem zich eerder bij het vrije recreatieve paardrijden en het menen in de natuur. Omdat men met de viervoeters ook afwisseling wil (de lokale ruiters vragen een grotere toegankelijkheid van kleinere wegen zodat zij niet steeds verplicht zijn dezelfde lus in eigen streek te moeten maken), wijkt de ruiter/menner af van bestaande routes, of kiest hij voor een volledig losse willekeurige wandeling. Dat kan gebeuren op individuele basis of in een groep, al dan niet in clubverband.

Binnen de sector promoot vooral de **Vlaamse Vereniging voor Ruitertoerisme (VVR)** deze recreatieve vorm van paardrijden. Sinds 1 april 2005 is de VVR gefusioneerd met de Landelijke Rijverenigingen vzw (LRV), een sportfederatie van meer dan 400 Vlaamse ponyclubs en rijverenigingen (zie thema 'Organisatie, vereniging en woordvoerderschap'). Vooral voor de oprichting van het recreatieve luik ging LRV de samenwerking met de VVR aan. Al meer dan dertig jaar is de hoofdactiviteit van de VVR het promoten van paardrijden en menen in de vrije natuur.

Op de voor ruiters en meners georganiseerde wandelingen in België en de buurlanden, ontmoeten paardenliefhebbers vanuit alle streken elkaar en trekken er samen op uit, gaande van dagwandelingen in eigen streek tot meerdaagse tochten. Heel wat wandelingen worden begeleid door gebrevetteerde VVR-gidsen. Alle rijstijlen zijn toegelaten, mits deze met respect voor het paard worden uitgeoefend.

VVR organiseert jaarlijks een VVR-TREK. Eén maal per jaar komen dan alle trekruiters en recreatieve meners te paard of met de koets vanuit het hele land samen naar een verzamelpunt waar ze gedurende drie dagen kamperen, verbroederen en wandeltochten maken te paard of met de koets. De tiende editie van de jaarlijkse VVR Trek vond in 2007 plaats in de Voorkempen en werd georganiseerd door de Antwerpse Trekruiters.

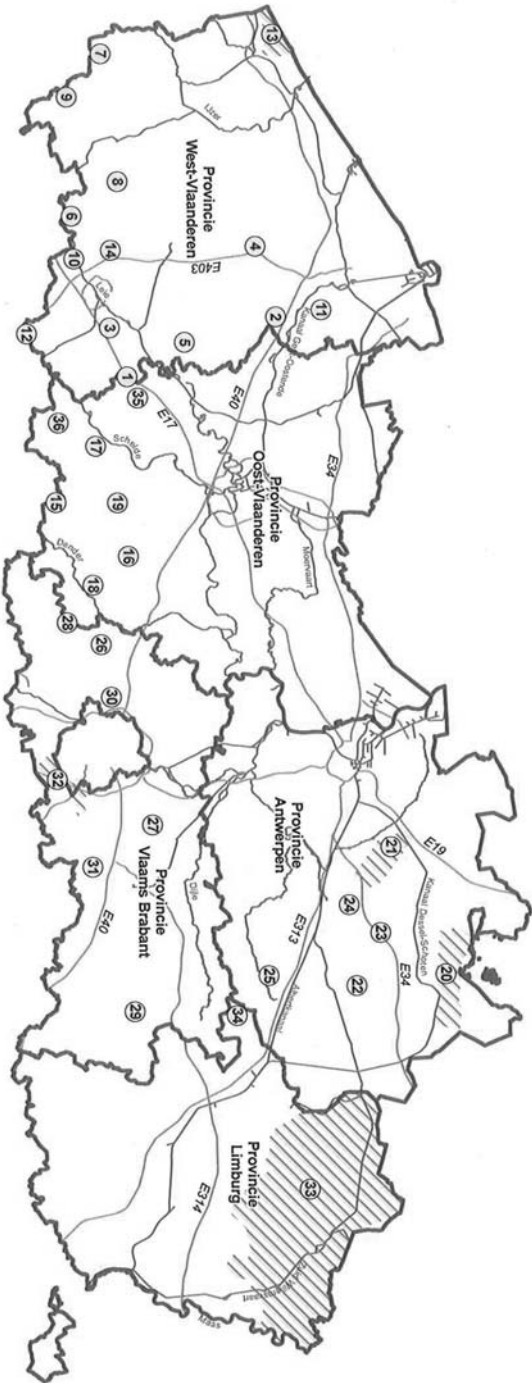
Ook het VVR TRAIL TOGETHER-weekend is een jaarlijks initiatief om samen met paardenliefhebbers uit Wallonië en de buurlanden een weekend samen door te brengen.

Een tiental VVR-clubs, verspreid over heel Vlaanderen, groeperen paardenliefhebbers uit de regio of met gezamenlijke specifieke interesses, zoals bv. menen, trektochten voor de jeugd, wandelingen met paard en hond ...

Binnen LRV-VVR is er ook aandacht voor opleiding van begeleiders voor groepen ruiters. Zo kan men opleiding volgen voor VVR-Begeleider en de vervolgcursussen VVR-Gids en VVR Meester-Trekruiter.

Een ander initiatief van LRV dat hierbij aansluit, is het IVOT-project. IVOT staat voor Initiatie in Verantwoord en Ontspannen Terreinrijden. De bedoeling is om (jonge) ruiters op een goede manier te leren omgaan met paarden in het terreinrijden, buiten de piste in bos of in open veld. Ervaren lesgevers die zelf gepresteerd hebben op hoog niveau in deze tak, laten in verschillende sessies groepjes jonge (pony)ruiters kennismaken met het terreinrijden, en begeleiden hen.

Bewegwijzerd ruiterspaden in Vlaanderen

NAAM	GEMEENTE	NUMMER
Bouwenroute & Cross County route	Wargem	1
Buskempeldruiterroute	Beernem	2
Geenroute	Deerlijk	3
Goenroute	Torhout	4
Kerkeburgroute	Dertingem	5
Mendkerke	Wervik	6
Plokkerroute	Poperinge	7
Polygoonroute	Zonnebeke	8
Rodebergroute	Heuveland	9
Rodebergroute	Menen	10
Rodebergroute en menerspad	Oedelem	11
Rodebergroute	Spele-Hiklin	12
Westkustroute	De Panne, Koksijde	13
Zilveren Spoor en Beggeleeroute	Moorsele	14
Livrenbos ruit- en menroute	Brakel	15
Limuzieroute	Herzale	16
Maatvoelroute	Oudeaarde	17
Ruit- en menroute	Ninove	18
Zoetegem menroute	Zotogem	19
Geveland van Taxandria	Hoogstraten, Merksplas, Turnhout, Ranels	20

NAAM	GEMEENTE	NUMMER
Ruiterspad Voorkeken	Schilde, Brecht, Malle, Zandhoven, Samst, Zoverel	21
Ruiterspad Keutere	Kortrijk	22
Ruiterspad Lille	Lille	23
Ruiterspad Vorestar	Vorestar	24
Ruiterspad Westero	Westero	25
Koerhuusroute	Roodstal	26
Laarpad	Kampenhout	27
Pajotteruit- menroute	Goek	28
Rijndepad	Kortveken	29
Ruiterspad 'ANV' Dilbeek	Dilbeek	30
Zandmoed en omgeving	Oud-Terwarpe	31
Ruit- en menroute	Hoelbaert, Tenuren, Sint-Gertrudis-Rode, Overijse	32
Vanderdepaden Gebuigen Tassendero	Lommel, Overpelt, Neerpelt, Peer, Hamont-Achel, Bree, Kinroo	33
Lozerbos ruitroute en zijdegen menroute	Tessendero	34
Scheldemeersen menroute	Nekere (Kruisbeeren)	35
	Zizeke (Kruisbeeren)	36
		37
		38

Netwerk van ruiterspaden

 Startplaats van ruiterspaden

 Provinciegrenzen

 Hoofdwegen

 Bewaarde waterlopen

Schaal: 1:50.000

 0 10 20 30 40 Kilometers

Bijk: 1:100.000

 0 10 20 30 40 Kilometers

Vlaamse Landbouw Overheidsdienst

 Vlaamse Ruitersport Federatie

3.1.3.4 Knelpunten (exemplarisch)

Het hierboven vermelde provinciale aanbod van ruiterspaden (zie kaart) is erg onvolledig. Dit komt omdat enkel de ruiterroutes, die vanuit de provinciale diensten worden ingericht, kenbaar worden gemaakt en gepromoot. Andere bestaande routes komen niet aan bod. **De bijbehorende kaart is dus onvolledig, maar maakt toch deel uit van bijgaande nota om het probleem extra te duiden.**

Op het toeristische vlak is het erg belangrijk de bestaande ruiterspaden a) in kaart te brengen, b) daarna goed te onderhouden en c) te promoten via alle mogelijke kanalen. Als het kan zouden de bestaande paden via lussen met elkaar moeten worden verbonden tot een netwerk, of uitgebreid naar maneges en hoevelogies in de onmiddellijke omgeving.

Andere knelpunten die de sector aangeeft, zijn:

- Paden die door een bos lopen, worden aan de rand van het bos plots verboden terrein voor ruiters. Er doen zich moeilijkheden voor bij het uittekenen van trajecten in samenwerking met Natuurpunt of het Agentschap voor Natuur en Bos. Vaak hanteren zij het principe van exclusieve paden, waarop niet kan worden gereden. Dit heeft als gevolg dat bij de uitstippeling van een route het traject moet worden omgeleid, waardoor men zo echt interessante stukjes letterlijk links moet laten liggen.
- Gronden in natuurbeheer zijn vaak wel toegankelijk voor voetgangers, maar niet voor ruiters en menners.
- Toegang tot een bos wordt afgesloten gedurende de volledige maand oktober omwille van de Week van het Bos.
- Gemeenten beslissen soms dat ruiters niet meer door hun gemeente mogen komen en dit omwille van diverse redenen, zoals mest- en geurhinder. Drastisch zijn de (vaak zonder overleg) geplaatste verbodstekens voor ruiters/menners of de fysieke belemmering – bv. door het aanbrengen van slagbomen of barelen – die een verdere doorgang verhinderen. Indien dit ten onrechte gebeurt is het vaak onduidelijk tot welke instantie(s) men zich moet richten voor een oplossing.
- Paden worden na verloop van tijd voor recreatief paardrijden of -mennen afgesloten, omdat motorvoertuigen (zoals jeeps, crossmoto's en quads) ze stuk rijden.
- Wegen (onverhard en verhard) worden plots afgesloten door privé-eigenaars. Recht van doorgang blijft een heikel punt, dat vaak voor vertraging zorgt bij het aanleggen van een pad (het vraagt veel tijd om voor bepaalde tracés doorgang te krijgen). Wandelaars en fietsers zijn soms wel toegelaten, ruiters niet (meestal omwille van problemen in het verleden door enkele 'cowboys' die zich niet aan de regels hielden). Soms zijn er contracten tussen de privé-eigenaar en de provinciale dienst, met een soort recht op doorgang. Niet zonder risico's: bij wijziging in pachter/eigenaar vervalt dit recht en is de route niet meer volledig toegankelijk.
- Trekwegen langs kanalen (de zogenaamde jaagpaden) – vaak begraaasd door runderen of schapen – zijn verboden terrein om paard te rijden, of zijn verhard. Vaak is het verbod enkel opgegeven bij plaatsing van een toegangsbord voor paarden.
- Oude spoorwegbeddingen zijn uitermate geschikt als ruiterroute. Vaak is er een totaal verbod tot paardrijden omwille van mogelijke hinder voor andere gebruikers.
- Kerkwegels en veldwegels moeten plaats maken voor andere infrastructuur.
- Onverharde wegen worden plots in het kader van ruilverkavelingen, de aanleg van toeristische fietspaden e.d. geasfalteerd; alternatieven om over te schakelen op onverharde wegen

ontbreken. Bij het creëren van routes wordt vooral rekening gehouden met de grootste groep (wandelaars en fietsers), en veel minder met ruiters. Onverharde wegen zijn echter niet alleen wenselijk voor ruiters of menners, maar dragen ook bij tot het patrimonium voor natuur en omgeving.

Andere punten waarvoor de sector aandacht vraagt:

- In heel wat regio's in Vlaanderen is er nood aan (extra) aanleg van paden in de buurt van waar zich paarden bevinden. Veel paardenhouders vertrekken immers vanuit een manege of vanuit de weide waar hun paard staat, en hebben geen aanhangwagen om het paard te vervoeren. Ze willen dus in de eigen omgeving de gelegenheid hebben om recreatief paard te rijden. Men wil afwisseling, niet steeds hetzelfde parcours en zeker geen doodlopende wegjes in- en uitrijden.
- Ook de mogelijkheid tot het ruimer inschakelen van provinciedomeinen en groene assen in de ruiterroutes dient verder onderzocht te worden.
- Paardrijden in de duinen en/of op het strand. Men mag paard rijden in de duinen, maar alleen op de aangelegde ruiterspaden. In de kuststreek is een aantal paden uitgestippeld. Op het strand zelf geldt een algemene stelregel dat men zo dicht mogelijk tegen de waterlijn moet rijden. Algemeen is paardrijden in alle kustgemeentes toegelaten, buiten het zomerseizoen (eventueel met beperking tot bepaalde zones) en de belangrijke vakantieperiodes. Tijdens het zomerseizoen (elke gemeente definieert deze periode anders!) zijn grotere of kleinere strandzones verboden voor paarden. Soms mag men vroeg in de ochtend of bij valavond wandelen. Het probleem is dat elke kustgemeente eigen reglementen hanteert (de kustcodex). Sommige gemeenten eisen bv. de aankoop van een identificatienummer, of stellen specifieke voorwaarden bij het opruimen van mest. Een poging om een uniform gemeentelijk reglement te maken voor de toegang tot het strand, identificatie van ruiters en leeftijd van ruiters, is mislukt. Na een aantal vergaderingen is er nooit een vervolg gekomen. Om moeilijkheden te voorkomen en goed geïnformeerd te zijn, is het best dat de ruiter zich vooraf wendt tot de dienst voor toerisme in de respectieve gemeente(n).
- Het is belangrijk vooraf goede afspraken te maken met de gemeentebesturen bij het ontwikkelen van ruiterroutes op hun grondgebied. De lokale besturen worden immers best aangesteld als dé instantie die instaat voor het onderhoud van ruiter- en menroutes (berm- en maaibeheer, snoeien; herstel bewegwijzering, bedekken van boomwortels met gehakseld materiaal). Zij beschikken niet alleen over materiaal en infrastructuur, maar hebben daar ook het personeel voor (technische dienst). Eventueel het gemeentebestuur het werk voor een deel uitbesteden. Deze taak mag van de gemeentebesturen worden verwacht, daar de ruiters en/of menners die de paden bewandelen, in de lokale ruiterscafés, stopplaatsen en op andere plaatselijke locaties allerlei uitgaven doen die uiteindelijk de betrokken gemeente(n) ten goede zullen komen.
- Meerdere actoren op dezelfde paden leiden soms tot conflicten. Fietsers zoeken de verharde paden op, en vormen niet echt een probleem. Met wandelaars zijn er ook weinig problemen, al gebruiken ze dezelfde trajecten, tenzij af en toe met loslopende honden. De mountainbikers – die dezelfde eisen stellen aan de ondergrond als de ruiters - vormen het grootste probleem, gezien hun snelheid en het feit dat ze nogal plots kunnen opduiken. Het paard kan dan schrikken, met alle gevolgen vandien.
- Paardrijden tijdens het jachtseizoen is soms gevaarlijk, omdat paarden van de knal in paniek kunnen geraken. Via een jachttijdschrift kan hierover informatie worden verspreid.
- Bewoners klagen soms wanneer ruiters op de gelijkgrondse berm rijden en zo hoefindrukken achterlaten.

- Oude spoorwegbeddingen zijn zeer geschikt als wandelroute, maar vaak niet geschikt om te mennen. Onderhoud laat te wensen over; door begroeiing is het soms moeilijk om door te rijden.
- De doorgangen door hekken voor koetsen zijn vaak te smal (minimum 1,80 meter vereist, zeker voor antieke koetsen).
- Paden moeten voldoende breed zijn (breedte afhankelijk van gebruikte traject: enkel ruiters, enkel menners of beide, in één of twee richtingen gebruik); er moet voldoende vrije ruimte zijn langs sloten en afscheidingen, voldoende uitwijkmogelijkheden, voldoende vrije doorrijhoogte, overhangende takken dienen weggesnoeid te worden ...
- Regelmatige controle van de bewegwijzering (bewegwijzering wordt beschadigd, vernietigd of gestolen) is aangewezen.
- Ruiterspaden worden na verloop van tijd (deels) ingenomen als akkerland.
- Alternatieve routes die over (hoge) bruggen leiden, moeten worden vermeden.
- Routes leiden nog teveel over en langs openbare wegen waarop snel verkeer mogelijk is. Een paard schrikt niet noodzakelijk van een auto of een bus, maar een vluchtdier blijft steeds onvoorspelbaar.
- Paardenhouderij is in het toeristische aanbod nog teveel een nichemarkt.
- Ruiterspaden vormen geen basisvoorziening in de reeds ingerichte recreatiegebieden. Overheidsdiensten 'vergeten' bij het ontwerp van een PRUP, GEMRUP of ruilverkaveling om wandelpaden mee op te nemen.

3.1.3.5 Voorstellen tot oplossing

3.1.3.5.1 Sector vraagt om betrokkenheid en overleg

Bij de aanleg van ruiterspaden worden adviezen ingewonnen bij de betrokken gemeenten, provincies, plaatselijke verenigingen, ... Soms stelt een gemeentebestuur een openbaar onderzoek in, om het initiatief draagkracht te geven. Wanneer men echter het initiatief neemt om een route te ontwikkelen, is het van belang om ook in contact te treden met de toekomstige gebruikers. Ruiters en menners kennen de regio en kennen de ligging van potentiële wegen. Zij weten ook waar de beheerders van maneges, ruiterrustplaatsen, stoeterijen, ruiterspensions, verhuurders van stallen e.d. te vinden zijn en kunnen feilloos de noden, missing links en verzuchtingen aangeven en mee oplossingen aanreiken om problemen te voorkomen. Bijvoorbeeld het tijdelijk zoneren van gebieden waar recreatie gecombineerd wordt met natuurdoelstellingen. Dit gebeurt omdat bepaalde delen een overgevoelige vegetatie hebben of omdat er zeldzame dieren in voorkomen waarvan de rust niet verstoord mag worden (broedplaats, broedseizoen ...). Het aanbrengen van erkende verbodstekens maakt deze situatie voor de sector begrijpbaar en aanvaardbaar.

3.1.3.5.2 Paardrijden in de duinen en/of op het strand

Streven naar uniforme afspraken en richtlijnen voor de hele kustlijn. Omdat nu zowat iedere kunstgemeente zijn eigen regeling heeft, is overleg nodig om deze op elkaar af te stemmen. Eventueel kan dit via de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) worden uitgeklaard.

3.1.3.5.3 De problematiek van privégronden

Samenwerking met terreineigenaars is essentieel bij de aanleg van paden. Wanneer de initiatiefnemer niet de terreineigenaar is, dient hij zo snel mogelijk met deze persoon contact op te nemen. In overleg kan dan tijdig worden aangegeven waar men al dan niet kan paardrijden; ook kan de eigenaar meedenken over mogelijke alternatieven. Ook het aanvragen van een vergunning, in een later stadium, zal op die manier soepeler en sneller verlopen.

In Vlaanderen is er veel grond in particuliere eigendom. Men kan het openstellen van private grond in landelijk gebied voor recreatief medegebruik mogelijk maken met beheersovereenkomsten met landbouwers en particulieren. Soms kunnen contracten soelaas bieden. Mits een doordachte inplanting van voorzieningen (zoals bv. wandeltoegangen, kleinschalige infrastructuur) en een vergoeding aan beheerders voor het ter beschikking stellen van een deel (bv. de rand) van een perceel, kunnen extra mogelijkheden voor zachte recreatie (ruiters en menners) ontstaan.

Voorbeeld van win-win situatie

Om erosie te bestrijden leggen landbouwers op hellende percelen een grasbufferstrook aan. In samenspraak met de plaatselijke manege-uitbaters kunnen de betrokken landbouwers afspraken maken om op de grasstroken ruiters toe te laten voor recreatief gebruik.

3.1.3.5.4 Conflicten met andere recreanten

Men kan kiezen voor een totale scheiding van verkeersstromen. Dit kan door verbodstekens voor fietsers, wandelaars of andere recreanten aan te brengen, of een volledig ander traject uit te stippelen. In dit laatste geval wordt elke vorm van aansprakelijkheid bij ongevallen voorkomen.

Indien deze monofunctionele voorziening niet mogelijk is (wegens té duur of relatief groot ruimtebeslag), is het belangrijk dat gemeenschappelijke paden 'conflictvrij' ontworpen worden. Dit kan door een zonering of scheiding aan te brengen op plaatsen waar meerdere actoren samenkomen. Hiervoor is de infrastructuur aangewezen, zodat de verschillende recreanten elkaar gemakkelijk kunnen kruisen door bv. een fietspad niet in het midden van de route aan te leggen, maar links of rechts zodat zowel de fietser, mountainbiker als de ruiter/menner elkaar zonder hinder kunnen passeren (een soort 'recreatiesnelweg'). Eventueel is een fysieke afscheiding tussen beide zones nuttig, door bv. een ondoordringbare heg of een weidestrook met beplanting aan te leggen. Het zoneren van ruiter- en menpaden onderling kan ook van tel zijn, want menners eisen soms een andere bodem dan ruiters. Een zonering wordt eerder geaccepteerd of niet als storend ervaren als de geleiding zo onopvallend en natuurlijk mogelijk gebeurt. Hierdoor wordt het vrijheidsgevoel van de recreant zo min mogelijk aangetast.

De sector is hoe dan ook vragende partij voor grotere en meer verspreide paden en routes. Dit leidt immers tot een betere ontsluiting en minder belasting, en zo onrechtstreeks tot minder problemen. Hoffelijkheidsregels en respect voor elkaar blijven altijd de basis om conflicten op te lossen. De sector streeft naar multifunctionaliteit: scheiden waar nodig en combineren waar kan.

Heel wat overheidinstellingen gaan ervan uit dat ruiterspaden moeten gescheiden worden van overige recreanten, maar dat is eerder een vooroordeel, dan wel een vraag vanuit de paardensector zelf.

- In Nederland heeft men een folder opgesteld: 'Wat doe je als je een paard ontmoet?'. Zo'n folder kan eventueel via de toeristische dienst, milieudienst e.a. worden verspreid naar alle mogelijke recreanten.
- Bijkomend aandachtspunt: mountainbiken is de enige typeroute die onder de bevoegdheid van het BLOSO valt en niet onder die van Toerisme Vlaanderen. Afstemming met de mountainbike-trajecten is dus minder evident.

3.1.3.5.5 Verbod tot paardrijden

Het is een optie om alle wegen principieel open te laten voor zover de nationale verkeerscode geen beperkingen oplegt. Hierdoor krijgt men een spreiding van de gebruikers. Ruiterspaden zijn bedoeld om in recreatieve gebieden een veilige en bewegwijzerde route voor paardenliefhebbers aan te bieden. Ruiters- en menroutes vormen soms een doorsteek of verbinding naar aansluitende paden en routes. Het is niet omdat er een ruiterspad in de buurt is, dat daarom alle andere wegen, servitudes, paden zomaar voor het gebruik van ruiters en menners verboden kunnen worden. Door zo'n maatregel zou op de beperkte bestaande ruiters- en menpaden onvermijdelijk uitholling en beschadiging ontstaan door het intense en gekanaliseerde gebruik ervan.

Ook het veldwetboek laat bv. toe na het rooien van de vruchten de velden te betreden. Dit geldt ook voor paardengebruikers, zodat ook zij altijd deze velden kunnen bereiken.

Wil een terreinbeheerder ruiters en menners wél de mogelijkheid bieden tot doorgang, maar tegelijk het gemotoriseerde verkeer uitsluiten, dan zijn er meerdere oplossingen. Een eerste is het plaatsen van verbodsborden, maar al te vaak is dat onvoldoende en dient een fysieke drempel aanwezig te zijn. Mogelijkheden zijn verschuifbare stangen, spoorwegbalken, een mensluis of een Kent carriage gap. Het soort hindernis moet duidelijk worden aangegeven op de kaartroute of op overzichtsborden, aangezien er een verschil is in uitvoering tussen een marathonkoets en een antieke koets.

3.1.3.5.6 Beschadiging van paden

Digitale ruiterroutes (GPS-routes) zijn ideaal voor menners. Er worden geen wegwijzers geplaatst, wat discussies over de praktische inplanting ervan, de plaatsing zelf en het onderhoud voorkomt (digitale routes worden nu al vooral in Vlaams-Brabant toegepast).

Voor bewegwijzerde routes kan voor aanleg, onderhoud en controle worden samengewerkt met de Landschapswacht (beheerders van creatieve paden en groenstructuren).

Om te vermijden dat een pad wordt ingenomen als cultuurgrond, wordt best tussen de akker en het ruiterspad een gracht aangelegd. Overleg met de betrokken landbouwers is noodzakelijk.

3.1.3.5.7 Verkeersveiligheid

Paarden zijn van nature vluchtdieren, daarmee moet bij de aanleg van ruiter- en menpaden zoveel mogelijk rekening worden gehouden. Paden moeten voldoende breed zijn, drukke verkeerswegen moeten vermeden worden, overzichtelijke oversteekplaatsen en waarschuwborden moeten voorzien worden. Ook is het belangrijk de paden en de plaats van aanvang van de rit (aanrijroute) goed op elkaar aan te sluiten. De sector vraagt dat in de verkeerswetgeving (federale materie) specifieke bijkomende richtlijnen worden uitgevaardigd in verband met aangepaste snelheden en/of voorrangregels.

Verder vindt de sector dat een ruiter best zou worden gecatalogeerd als 'zwakke weggebruiker'.

Naast verkeersveiligheid is ook de veiligheid van het paard van belang. De benen van een paard zijn immers blessuregevoelig (juiste toplaag is vereist), obstakels dienen vermeden te worden (bv. boomwortels) en er dient aandacht te zijn voor giftige planten (vooral in de buurt van rustplaatsen).

3.1.3.5.8 Aanspreekpunt

In aansluiting op de dialoogdag 'Organisatie, vereniging en woordvoerderschap', waar de oprichting van een centraal Vlaams Paardenloket werd gevraagd, kan hierbij aansluitend ook een regionaal/provinciaal/nationaal meldpunt nuttig zijn. Paardengebruikers kunnen daar problemen melden zoals sluikstorten, gemotoriseerde doorgang waar dit verboden is, het ontbreken of de beschadiging van routeaanduidingen, het afsluiten en beperken van doorgangen, het maai- en bermbeleid, het onderhoud ... Via de opleiding van de ruiter- en menbrevetten kan hier de aandacht op worden gevestigd, en kan het respect voor de natuur gepromoot worden. Ook de vraag om nieuwe wandelpaden aan te leggen, kan via dit aanspreekpunt naar de betrokken diensten worden doorgestuurd.

3.1.3.5.9 Identificatiebewijs

Een identificatiebewijs voor paardengebruikers (hoofdstelnummer en koetsnummer). Bestaat reeds in een aantal kustgemeenten. Zo moet in De Panne op elk bereden paard en rijdier op het strand en op de ruiterpaden, op een steeds zichtbare wijze op het zadeldoek zowel op de linker- als rechterzijde van het dier een plaat worden aangebracht waarop de letters DP voorkomen en een identificatienummer. Bij overtreding gevolgd door een verbalisatie, blijkt dit niet via rechtelijke weg afdwingbaar te zijn. Dit aspect moet door de nationale verkeerswetgeving geregeld worden.

Wanneer een identificatiebewijs verplicht wordt, valt het eventueel te overwegen dit te koppelen met een verplichte verzekering.

In Nederland krijgen bezitters van een ruiter- of koetsiersbewijs voorrang inzake **toegang tot openbare bossen en domeinen**.

3.1.3.5.10 Bescherming van paden

Afspraken maken om jaagpaden, oude spoorwegbeddingen, e.a. te integreren in een netwerk van Trage Wegen¹⁰, waar aandacht is voor zowel de wandelaar, fietsers als de ruiter en de menner.

3.1.3.6 Besluit recreatie

De sector is vragende partij om als volwaardige partner aan tafel te zitten bij de uitwerking van het beleid. Betrokkenheid leidt tot instemming en tevredenheid. Daarom wil de sector bij de diverse instanties – gemeente, provincie, gewest en nationaal – verder blijven ijveren voor het behoud van landelijke wegen en de aanleg van ruiterspaden. De sector wil meer samenwerken met gemeentebesturen, terreinverantwoordelijken en toeristische diensten, zodat deze instanties bij het uitstippelen van toeristische wegen ook rekening houden met de belangen van ruiters en menners. Door eerst hun behoeften te inventariseren, kunnen zij zelf oplossingen aandragen. Zo worden kansen besproken en conflicten voorkomen. Een dergelijke gezamenlijke aanpak met inspraak en betrokkenheid creëert ook openingen voor medefinanciering door de sector zelf.

3.1.4 Promotie

De paardensector vindt dat zowel binnen als buiten Vlaanderen momenteel te weinig promotie gemaakt wordt voor de Vlaamse paardenhouderij in al zijn vormen. Niet alleen het bestaan van de Belgische hoogstaande paardenrassen (BWP, het Belgisch trekpaard, e.a.) verdient promotie, ook de mogelijkheden van recreatie mogen extra in de verf gezet worden: het diverse aanbod in de maneges, de opwaardering en bekendmaking van ruiterspaden via folders (hoewel hier al een flinke inspanning is gedaan), optochten, logiesmogelijkheden. Het opzetten van informatieve websites, zoals bv. www.rando-nature.be/nl die ruiterroutes in de ruime omgeving van Doornik en Ath (Henegouwen) promoot, kan nuttig zijn.

Toch telt Vlaanderen al een aantal goede voorbeelden.

Zo wordt op de site van de **Provincie Vlaams-Brabant** het Belgisch (Brabants) Trekpaard sterk gepromoot. Op deze site vindt men ook tal van activiteiten met het trekpaard. Voorbeelden zijn :

- In het zomerseizoen van 2008 kan men met het Belgische (Brabants) Trekpaard in de Nationale Plantentuin te Meise een rondrit maken.
- Het Belgisch (Brabants) Trekpaard neemt in Vlaams-Brabant deel aan tal van demonstraties en wedstrijden,
- De betekenis van het Belgisch (Brabants) Trekpaard vindt men permanent terug in :
 - Het Museum van het Belgisch (Brabants) trekpaard, dat de rol van Vollezele als bakermat van het Brabants trekpaard schetst.

¹⁰ Heel wat vroegere buurtwegen zoals jaagpaden, kerkwegels, holle wegen, bospaden of veldwegen zijn in het verleden reeds verdwenen of dreigen in de toekomst verloren te gaan. Deze trage wegen bieden heel wat mogelijkheden als wandel- of fietspad, hebben een belangrijke cultuurhistorische en ecologische waarde of kunnen worden gebruikt als veilige verbinding voor zwakke weggebruikers. Om deze trage wegen in ere te herstellen werd op 15 juni 2002 de vzw Trage Wegen boven de doopvont gehouden. De vzw Trage Wegen wil ijveren voor een betere bescherming en een beter beheer van de talloze buurtwegen in Vlaanderen.

- Stoeterij Diepensteyn (Londerzeel) in combinatie met brouwerij Palm.
 - Stoeterij Steenhout (Vollezele), waar ook de fokkerij van de Belgische (Brabantse) Trekpaarden gevestigd is. Een antieke paardentram neemt de bezoeker mee voor een tocht door de omgeving.
- De sector zelf neemt ook initiatieven. Zo werd onlangs de nieuwe vereniging ‘Trekpaard Promotie Vlaanderen’ (TPV) opgericht. Het doel is het promoten van het trekpaard als recreatiepaard, door een zeer breed publiek kennis te laten maken met alle mogelijkheden van het trekpaard.
- Toerisme Vlaanderen geeft aan het paardrijden en het menen in Vlaanderen momenteel slechts beperkt geschikt zijn voor promotie. Dat heeft te maken met de combinatie van een vrij beperkte vraag enerzijds, en een vrij beperkte ontwikkeling van recreatie én verblijfstoerisme anderzijds. De provincies die inzetten op paardrijden promoten uiteraard hun producten, die behalve voor Limburg, nog hoofdzakelijk in de sfeer van recreatie en dagtoerisme blijven. Deze promotie richt zich in de eerste plaats op de binnenlandse markt.
- Toerisme Vlaanderen promoot de bestaande producten, maar krijgt hierover weinig vragen. Op het niveau van Vlaanderen (en Nederland) wordt paardrijden in beperkte mate meegenomen in de promotie Vlaanderen Vakantieland:
- tip ‘Op een draffe via de knooppunten’: tip over het ruiter- en menroutenetwerk in de Limburgse Kempen (p. 158);
 - driedaags ruiter- of menarrangement, aangeboden door de boekingscentrale vakantie@ limburg (p. 284);
 - ruiterarrangement, aangeboden door hotel De Watermolen in Bocholt (p. 149).
- Flanders Horse Expo: een driedaagse beurs, exclusief en volledig gewijd aan het paardengebeuren. De bedoeling is om iedereen (leek, ruiter, menner, fokker en paardenliefhebber) met alle geledingen van de paardenhouderij te laten kennismaken.
- Naast de talloze boeken, tijdschriften en websites over paarden en de paardenhouderij brengt de digitale zender NTV (Netwerk Televisie) in samenwerking met het vakblad HIPPO Revue, een tv-kanaal voor paardenliefhebbers uit, HIPPO TV. De programma’s van NTV zijn via digitale televisie én via het internet te bekijken (via www.ntv.be of via www.hippotv.tv). HIPPO TV brengt reportages over alles wat met paarden te maken heeft. Zo is er aandacht voor verschillende paardenrassen, paardensport, recreatie en evenementen, fokkerij, stamboom ... Ook de relatie tussen mens en paard krijgt ruime aandacht.
- Van de reeds ontwikkelde ruiter- en menroutes is een brochure met kaart, routebeschrijving en nuttige informatie beschikbaar. Wandelkaarten en digitale routes kunnen worden aangekocht bij toeristische, provinciale en lokale diensten in heel Vlaanderen. Soms kan men de route van de website downloaden in een PDF-file. Daarnaast zijn de brochures te verkrijgen via:
- het LRV-secretariaat;
 - www.ruiterpaden.be: deze site geeft een overzicht van de bestaande ruiterpaden in heel Vlaanderen, met de belangrijkste informatie die de ruiter van de route mag verwachten;

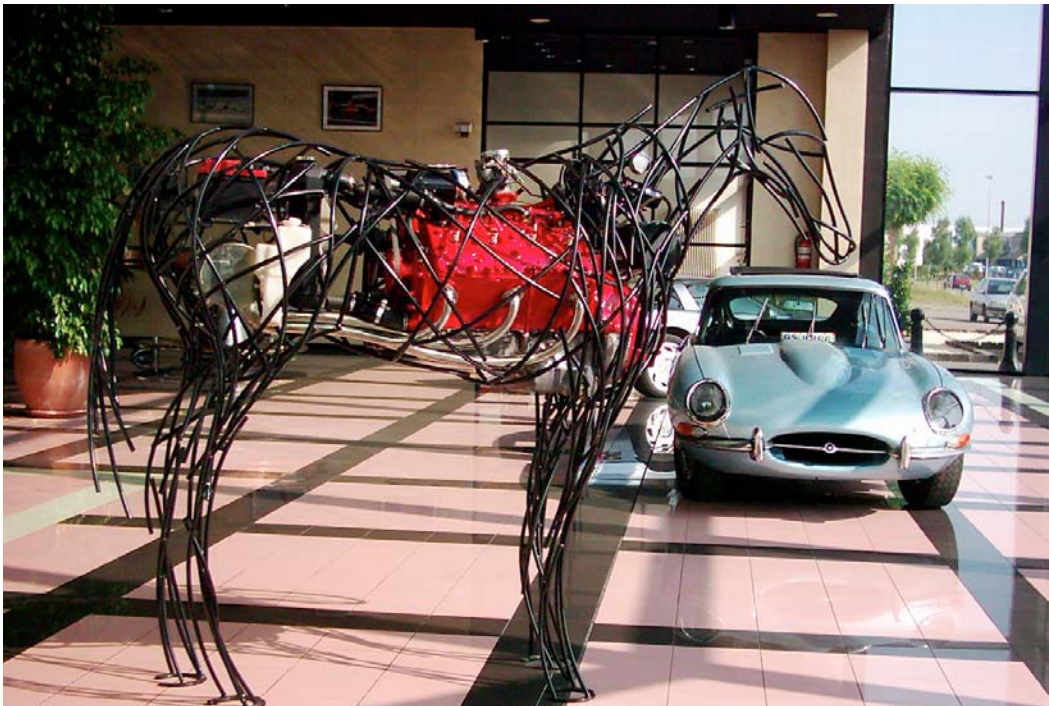
- de werkgroep Ruiters- en Menpaden Vlaanderen (RMV) die binnen LRV-VVV nationaal en overkoepelend werkt;
- de Nationale vereniging voor Ruitertoerisme (NVVR) die het ruitertoerisme in België promoot en de vertegenwoordiging ervan in het buitenland.

Besluit

Het paard dient binnen het Vlaamse toeristische aanbod extra in de kijker te worden geplaatst.

De sector zelf zal onderzoeken of een initiatief om toerisme per provincie één of twee contactpersonen vanuit het werkveld aan te stellen haalbaar is. Deze coördinatoren informeren zich over alle mogelijk relevante zaken op het gebied van de paardenhouderij, die in hun respectieve provincie aan bod kunnen komen in het toeristische aanbod. Ze brengen deze in kaart, beheren ze en werken ze uit. In nauwe samenwerking met de betrokken provinciale dienst maken ze afspraken, stellen ze richtlijnen op en zorgen voor het vermarkten ervan. Bij dit promotiekanaal zal Toerisme Vlaanderen ongetwijfeld een gesprekspartner worden. Ook de vzw PiV wil als promotiekanaal fungeren.

Daguitstappen voor (buitenlandse) toeristen en/of zakenmensen gewijd aan bv. tentoonstellingen over 'Het paard in de kunst' en al dan niet geleide bezoeken van ruitersstandbeelden, landbouwmusea met paarden e.d. kunnen en moeten eveneens deel uit te maken van brochures in het Vlaamse promotieaanbod.

Bijlage – label ruiterslogies en ruiterscafés

Dit label werd door Toerisme Limburg in samenwerking met PiV ontwikkeld als element in de productontwikkeling rond het ruiters- en mennetwerk Limburgse Kempen (RMRNW).

Het label voor ruiterslogies wordt toegekend aan logies die aan volgende criteria beantwoorden:

- Aanwezigheid weide en/of box/stal aan uitbating
- Weide
 - o geen prikkeldraad/(schapen)gaas
 - o gladde draad met stroomvoorziening
 - o geen diepe kuilen/obstakels in weide
 - o taxus op 2 meter van weide
 - o geen Sint-Jacobskruid in weide
 - o water om te drinken
- Veilige en hygiënische box/stal
 - o geen uitstekende punten in en rondom box/stal
 - o verlichte (voldoende natuurlijk licht) en verluchte box/stal
 - o zuiver, droog en schimmelvrij stro of schaafsel aanwezig
 - o water om te drinken
- Veilig erf
 - o stevige bindplaatsen voor de paarden (voor het poetsen, opzadelen/inspannen)
 - o mogelijkheid tot afsputten van paarden met koud water
 - o dikke waskoord om dekens en onderleggers te drogen
 - o voldoende parking voor camion en trailer
- Voeding
 - o zuivere eet- en drinkbakken
 - o droog hooi aanwezig
 - o mogelijkheid tot aanbieden van krachtvoer
- Toeristische informatie
 - o toeristische informatie gemeente en omgeving aanwezig
 - o wandel-, fiets- en ruiterskaarten te koop aanbieden
- Ligging van het logies op max. 5 km afstand van het RMRNW (veilige aanrijroute)

Het label voor ruiterscafés wordt toegekend aan cafés die aan volgende criteria beantwoorden:

- Veilige bindpaal in het zicht van café
- Emmer water ter beschikking
- Ligging van het café op max. 1 km afstand van het RMRNW

3.2 Verslag dialoogdag: toerisme en recreatie

De discussienota omvat drie delen. Het eerste deel handelt over toerisme; het tweede deel focust op de recreatie en het laatste deel behandelt de promotie.

3.2.1 Toerisme

3.2.1.1 Toerisme Vlaanderen

De relatie tussen het Agentschap Toerisme Vlaanderen (TV) en de provinciale toeristische diensten of de provinciale toeristische organisaties (PTO's) werd in de discussietekst niet helemaal correct weergegeven. De PTO's hebben heel wat autonomie voor wat betreft het ontwikkelen van zaken in verband met het ruitertoerisme. Het Agentschap TV heeft daarbij geen enkele coördinerende rol.

Vanuit die positie kunnen de PTO's zelf initiatieven vanuit de provincies opzetten, waarbij het Agentschap TV wél sturing kan geven op het Vlaamse niveau.

De PTO's bevestigen deze visie en stellen dat zij inderdaad bij de uitbouw van initiatieven geen verantwoording moeten afleggen aan Agentschap TV. De tekst van de nota is dan ook fout, waar gesteld wordt dat Agentschap TV er op toe ziet dat de verschillende provincies niet in elkaars vaarwater terechtkomen en dat ze zich niet op dezelfde thema's profileren.

Vanuit het kabinet van Toerisme wordt ook nogmaals benadrukt dat de PTO's niet onder curatele staan van het Agentschap TV, integendeel zelfs. De vijf zeer actieve PTO's hebben alle vrijheid om met hun autonomie om te gaan. Anderzijds is er wel een subsidiemechanisme vanuit het Agentschap TV dat ertoe leidt dat er afstemming is voor bepaalde initiatieven, zeker op vlak van infrastructuur (bv. de ruiterroutes). Via financiële poolvorming en cofinanciering is er afstemming op het vlak van marketing. Maar zelfs bij cofinanciering blijft de autonomie van de PTO's overeind.

LRV vraagt of er een overlegstructuur bestaat tussen het Agentschap TV en de PTO's voor de uitwerking van projecten. De praktijk leert immers dat bij de opstart van bv. een Interreg-project rond ruitertoerisme verschillende PTO's moesten aangesproken worden. LRV ondervond dat de betrokken PTO's, elk vanuit hun eigen provinciale autonomie, eigen accenten naar voor schoven. Dit werd als een extra moeilijkheid ervaren.

De PTO's stellen dat het leggen van eigen accenten en verantwoordelijkheden soms misschien verlamdend, doch anderzijds ook verrijkend kan werken.

Er is er wel degelijk overleg met Agentschap TV voor gezamenlijke projecten, bv. bij de uitwerking van fietsnetwerken. Dat overleg is soms ad hoc, soms gestructureerd. Gestructureerd overleg is er zeker met Agentschap TV voor marketing en promotie van binnenlands toerisme. Voor specifieke materies, zoals het ruitertoerisme, is er tot op heden geen gestructureerd overleg gebeurd.

De paardensector wil met één stem spreken door de oprichting van een Vlaams Paardenloket (zie dialoogdag Woordvoerderschap, Organisatie en Vereniging). In de lijn daarvan is het belangrijk voor dit Vlaams Paardenloket om te weten wanneer bv. de ruitersector een specifiek toeristisch

project wil uitwerken en dit wil voorleggen en bespreken met de PTO's, hoe dit dan best wordt aangepakt. Stapt men dan naar één PTO, stapt men naar het Agentschap TV, of stapt men naar het kabinet. Of welke (andere) wegen dienen bewandeld te worden? Het is belangrijk dat men weet welke de beste weg is, en tot wie de paardensector zich moet richten voor het aspect toerisme.

Het kabinet van Toerisme stelt dat het begrip toerisme, het Agentschap TV en de PTO's omvat, maar dat de taakstelling van de instellingen toch wel wat verschilt. Agentschap TV heeft een opdracht die gericht is op productontwikkeling, op marketing, enzovoort. Toch zijn er twee grote verschillen die weliswaar niet altijd in een 'wit-zwart' verhouding kunnen voorgesteld worden. Het Agentschap TV heeft enerzijds een promotieopdracht die zich veel meer op de buitenlandse markt richt, dan op de binnenlandse markt (zonder evenwel binnenlands afwezig te zijn, zie bv. bij het 'Vlaanderen Vakantieland'-concept dat samen met de PTO's wordt uitgewerkt). Anderzijds focust Agentschap TV zich veel meer op het 'puur' toeristische, en niet zozeer op recreatie. Daar waar de PTO's, vanuit hun taakstelling, dit wél doen. Agentschap TV richt zich vanuit die filosofie veel meer op verblijfstoerisme, minder op dagtoerisme en zeker minder op dagrecreatie. Bv. voor wat betreft het fietsen zal Agentschap TV zich focussen op fietsroutes in functie van verblijfstoerisme met overnachtingen. De taakstelling van de PTO's daarentegen zal het recreatieve en het verblijfstoerisme veel meer combineren. Dat is ook zo voor de paardenhouderij. Bij de vraag tot wie het Vlaams Paardenloket zich moet richten, is het belangrijk dit onderscheid voor ogen te houden. Sommige elementen zoals beschreven in de discussietekst behoren tot de bevoegdheid van het Agentschap TV, andere dan weer totaal niet.

Dit betekent echter niet dat er geen integratie kan zijn, ook van subsidiekanalen. Of een fietsroute nu recreatief gebruikt wordt, dan wel puur gericht is op verblijfstoerisme of functioneel gebruikt wordt: in essentie loopt dit alles door elkaar. Daarom is er steeds overleg tussen het Agentschap TV en de vijf PTO's. Dit gebeurt op het niveau van de directeurs en gaat over verschillende items. Zo is er bv. een marketingoverleg met de marketingcommunicatieverantwoordelijken van de PTO's. Op het vlak van infrastructuur en investering zit het Agentschap TV samen met de verantwoordelijken van de productontwikkeling van de respectieve provincies. Het is zeker geen monolithische structuur. Het opzet, ofschoon er soms wel eens meningsverschillen zijn, functioneert wel degelijk op het terrein. Dit bewijst zich o.a. in de uitwerking van een aantal Interreg-projecten, zo bv. tussen de provincie Limburg en de Antwerpse Kempen waar een Interreg-project rond watertoerisme werd opgezet.

De paardensector merkt op dat het voor de uitwerking van routes wenselijk is dat over gans Vlaanderen eenzelfde systeem wordt gehanteerd. De ene provincie is immers al wat innovatiever dan de andere. Zo wordt in Vlaams Brabant gewerkt met een digitaal systeem, terwijl dat in West-Vlaanderen totaal niet gebruikt wordt. Het schitterende knooppuntensysteem zoals dat in de provincie Limburg bestaat, zou eventueel in samenwerking met de PTO's én de paardensector, ook in de andere Vlaamse provincies navolging moeten kennen.

Agentschap TV merkt op dat er reeds heel wat uniforme richtlijnen bestaan met criteria waaraan de bewegwijzering moet voldoen (type ondergrond, 75 % van de totale lengte moet onverhard zijn, ontwerp en uitvoering van de bewegwijzering zijn uniform vastgelegd ...). Zowel voor fietsers als voor ruiters bestaat dit al een hele tijd.

3.2.1.2 Plattelandstoerisme in Vlaanderen vzw

Het Plattelandstoerisme in Vlaanderen (PiV) is een samenwerkingsverband tussen de vijf PTO's en de Vlaamse Federatie voor Hoeve- en Plattelandstoerisme, die zich meer en meer opwerpt als een marketingorganisatie voor de kleinschalige plattelandslgies.

Het verband tussen Agentschap TV en PiV bestaat erin dat de PiV een particuliere vzw is, die voor het Agentschap TV als beleidsmaker een zeer goede partner is. Bv. vanuit het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) is samen met andere toeristische actoren, door het PiV de context aangekaart over het al dan niet uitbreiden, binnen het functiewijzigingsbesluit, van de grens van het quotum gastenkamers bij niet actieve landbouwbedrijven in agrarisch gebied.

PiV 'beweegt' zich voornamelijk rond het hoevetoerisme, en wordt op dit moment vooral aangestuurd vanuit de provincies, die dit dan in hun eigen werking verder inbedden. Agentschap TV ziet PiV vooral als een interessante particuliere partner.

Provincie Limburg merkt op dat naast de PiV, ook de hotellerie als logiesector dient vermeld te worden. Limburg heeft een toeristisch netwerk uitgebouwd en daar specifiek logies aan gekoppeld, en dat zijn zeker niet alleen de plattelandlogies. Uit een onderzoek van de provincie zelf is namelijk gebleken dat de hotels met een grotere capaciteit het grootste aantal overnachtingen hebben geboekt. In datzelfde onderzoek gaven sommige ruiters en menners aan eerder een verblijf in een groter hotel of gastenkamer in kleinstedelijke kernen te verkiezen, dan in kleinschalige plattelandslgies.

3.2.1.3 Plattelandsklassen vzw

De vzw Plattelandsklassen is een centrum voor landbouweducatie dat allerlei initiatieven neemt rond land- en tuinbouw en het platteland in het algemeen. De link met de paardensector moet echter in de discussietekst beter omschreven worden. Zo zijn publicaties die specifiek over de paardenhouderij gaan (bv. de Grasspriet, educatieve brochures en educatieve posters). Daarnaast ondersteunt Plattelandsklassen een aantal routes met educatief materiaal rond het platteland, rond land- en tuinbouw in de eigen streek, informeert de vzw over de betekenis van de paardenhouderij specifiek gericht naar andere recreanten ... Verder werkt de vzw samen met maneges en andere verblijfscentra die paardensport aanbieden (bv. de ponyhoeve in Turnhout, de Groenhove in Torhout). De kostprijs is hierbij een belangrijk element, omdat de vzw weliswaar gesubsidieerd wordt, maar die subsidies mogen niet gebruikt worden voor het systeem van plattelandsklassen zelf. De vzw ziet zich bijgevolg verplicht om aan de deelnemende kinderen en scholen de werkelijke kostprijs aan te rekenen.

3.2.1.4 Maneges

Er zijn geen aanvullingen bij dit onderdeel.

LRV merkt op dat het wenselijk is om een correcte inventaris op te maken van het aantal maneges in het werkveld. In het verleden werden door BLOSO al verdienstelijke pogingen ondernomen,

maar dat initiatief moet geactualiseerd worden. Wellicht komt dan ook de discussie naar boven van het begrip 'manege' precies inhoudt.

BLOSO stelt dat zij hun inventarisatie zo goed als mogelijk pogen te actualiseren. Zij halen hun info hiervoor bij de respectievelijke gemeentebesturen en hun contacten met sportdiensten en sportfunctionarissen. BLOSO stelt echter vast dat er vanuit de paardensector een zekere achterdocht optreedt bij vragen tot inventarisatie. Achterdocht, die wellicht te maken heeft met de problematiek van zonevreemdheid. Temeer omdat de inventaris ook gebruikt wordt in het kader van adviesverlening aan de gemeenten bij het ontwerp van Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA's) en bij Ruimtelijke Uitvoeringsplannen (RUP's). De bereidheid om alle info aan BLOSO mee te delen is daarom niet altijd aanwezig.

De sector reageert door te stellen dat het probleem zich vooral situeert in de begripsomschrijving.

BLOSO roept op tot partnership. Zowel de federaties als BLOSO hebben immers als gezamenlijk doel de belangen van de sector zo goed mogelijk te verdedigen. Als men adviezen over BPA's en RUP's omstandig wil motiveren, kan dit enkel maar als alle info door de betrokkenen ter beschikking wordt gesteld.

De sector uit bovendien de wens om naast de BLOSO-maneges, ook de LRV-clubs én de VLP-clubs te actualiseren. Een overdekte rijpiste is immers voor de ene club een manege, terwijl dit voor een andere vereniging dan weer anders is. Indien elke locatie waar les wordt gegeven zou opgenomen worden in een lijst, zal allicht het aantal te inventariseren inrichtingen spectaculair stijgen.

In dit verband wenst de sector ook een inventaris van onverharde wegen, zowel van uitgestippelde paden, als van niet-bewegwijzerde wandelwegen.

3.2.1.5 Andere

3.2.1.5.1 De koetsiers

De koetsiers zijn gegroeid uit gewoon personenvervoer. De stad Brugge heeft inmiddels de koetsiers als taxi in het toerisme gecultiveerd. Er zijn dertien vergunde koetsen en drie paardentrans die van 1 april tot 1 november dagelijks uitrijden, met een totaal van 95 geregistreerde paarden die ook nog eens onder toezicht van een dierenarts staan. Zij vervoeren ongeveer 350.000 toeristen per jaar van de 3 miljoen die Brugge bezoeken. De koetsiers omvatten een tewerkstelling van 35 full-time personen. Er wordt aan de Stad Brugge jaarlijks meer dan 5.500 € stadstax betaald om te mogen rijden. Naast Brugge vinden we ook koetsiers terug in Gent, Antwerpen (met een dubbeldektram) en in Oostende, waar zij in het hoogseizoen actief zijn.

Daarnaast zijn er de laatste jaren heel veel huifkartochten. De sector vraagt aandacht bij het ontwerp van ruiterspaden om deze voldoende breed te maken, om zo ook de koetsen en het aangespannen rijden op het terrein doorgang te verlenen.

3.2.1.5.2 Het rijden met trekpaarden

Het rijden met het Brabants Trekpaard is eveneens een gestructureerd gebeuren dat in de discussietekst ontbreekt. Dit rijden gebeurt vaak op lokale basis, door specifieke verenigingen en hobbyisten die een recreatief aanbod van lokale tochten in de omgeving, soms in combinaties met bezoeken aan een stad, aanbieden (onder meer in Landen). Niet alleen het rijden zelf – al dan niet met de koets – door het Brabants Trekpaard is belangrijk, maar ook het symbool Brabants Trekpaard zelf kan en moet toeristisch vermarkt worden. Hetzelfde geldt voor het warmbloedpaard.

De VCP merkt op dat de terminologie Brabants Trekpaard - tot op vandaag - geen correcte benaming is. Men dient te spreken van het Belgisch Trekpaard.

LRV geeft aan dat de paardensector zelf veel kennis en knowhow in huis heeft om productontwikkeling rond het 'paard' aan te bieden. Bv. een bezoek aan een dressuurstal als onderdeel van het dagprogramma voor 'niet-paardenmensen'. De sector vraagt de PTO's om bij de uitbouw van hun cultureel toeristische aanbod ook dit aspect voldoende aandacht te geven.

Landelijk Vlaanderen merkt op dat de renbanen in België en de paardenrennen ook als toeristische attractie dienen vermeld te worden. De voorzitter geeft aan dat hier ook andere aspecten verbonden zijn, zoals een economisch gegeven, de sport, de weddenschappen ... Bijgevolg is het niet zo evident om deze materie zomaar onder een toeristische activiteit te plaatsen. Anderzijds verdienen toernooien zoals bv. Waregem Koerse als polyvalent evenement, zeker een vermelding in het aanbodplaatje.

Het kabinet van Toerisme duidt op de evenementen met een 'attractiewaarde'. Bv. de paardenprocessie van Hakendover en andere stoeten met historisch belang zijn in wezen vergelijkbaar met een attractie als de zoo of als het dolfinarium.

Daarnaast ontbreekt in de discussietekst wél het spoor van het paard en alles wat daar mee samenhangt als een element van streekidentiteit (zie item Brabants Trekpaard). Momenteel is in Vlaanderen het belevingselement erg belangrijk geworden. Men kan die beleving niet gelijkwaardig over gans Vlaanderen gaan uitspreiden, maar er zijn in Vlaanderen zeker regio's waar dit, op basis van de eigen streekidentiteit en eigen streekgeschiedenis, zijn plaats kan krijgen. Bij de uitbouw hiervan heeft het toerisme een aanknopingspunt van het totale beeld van het consumptieaanbod voor de toerist. Toerisme ontstaat immers alleen maar bij de consumptie van verschillende producten en goederen waar anderen mee voor verantwoordelijk zijn. De Koetsiers in Brugge zijn daar een typisch voorbeeld van. Men kan als toerist weliswaar actief participeren door een ritje te boeken, maar de koetsiers op zich vormen mee de toeristische identiteit van de Stad Brugge: bereikbaarheid, kleinschaligheid ... Het zijn dus zeker niet alleen instellingen en instanties die instaan voor het toeristisch aanbod, maar evenzeer verdient het creatieve aanbod, van waaruit marketing kan opgewerkt worden, zijn plaats in het geheel.

3.2.1.6 Knelpunten

- Begripsverwarring rond de terminologie in de paardensector: het begrip 'manege' en de bijhorende elementen zoals hun aantal en situering (zie hoger).

- De provincie Vlaams Brabant maakt de bedenking dat er ook geen definitie van een 'ruiterpad' bestaat. Is hierbij het soort ondergrond de bepalende factor, of telt de breedte, of is de toegankelijkheid een te weerhouden item om te bepalen of een weg al dan niet een ruiterpad is? Voor de provincie zelf is het alvast een aaneenschakeling van bestaande veldwegen, boswegen en andere wegen die geschikt zijn om te ruiteren.

LRV merkt op dat men zoveel mogelijk routes wil. Toch moet men vermijden dat ruiters verplicht worden om te rijden op die paden die geregistreerd zijn, en er een verbod komt op de rest. Buitenlandse studies tonen aan dat het verspreiden van de wandelende ruiter over het bos beter is, dan hem te kanaliseren over verschillende paden. Vandaar dat de paardensector eerder sceptisch staat tegenover het opstellen van een definitie van een ruiterpad. De vrees dat in de toekomst dan alles wat niet als ruiterroute werd gedefinieerd, voortaan als verboden terrein voor het paard wordt beschouwd, leeft sterk bij de sector.

De provincie Limburg ervaart de problematiek van de routes enkel als knelpunt voor de lokale recreatieve ruiter die, vertrekkende vanuit een manege, zijn sport wil beoefenen. Een toerist daarentegen is in principe vreemd in de streek die hij bezoekt en heeft enkel nood aan een houvast (een kaart, eventueel digitaal) om zijn weg te vinden. Hij kan daarmee voort.

De recreatieve ruiter (lokale omgeving) en de toeristische ruiter (in een vreemde omgeving, eventueel met verblijf) hebben andere behoeften. Ook de hindernissen om tot goede producten te komen, verschillen. Hetzelfde geldt voor het educatief toerisme (Plattelandsklassen). Het educatief bezoeken van maneges en paardenbedrijven, eventueel in combinatie met een verblijf in logies voor jeugdtoerisme, vereist een andere aanpak dan de uitbouw van een volwaardig toeristisch product gericht op verblijfstoeristen. De provincie Limburg meent dat zij voor de toerist een product aanbiedt en dat de problematiek van wie wat kan aanbieden eerder op lokaal, gemeentelijk niveau moet uitgeklaard worden. Dat neemt uiteraard niet weg dat de PTO kan instaan voor begeleiding en centrale coördinatie.

Omdat nogal wat zaken, die als knelpunten ervaren worden, versnipperd zijn, pleit Landelijk Vlaanderen voor het in kaart brengen van de problematiek. Items zoals de toegankelijkheid van paden, de bepalingen van het Veldwetboek, het Bosdecreet en de toegankelijkheidsbesluiten, de nodige machtigen voor de evenementen, erfgoedinstellingen, het betreden van landbouwgronden, het aanbrengen van bewegwijzering op privégronden, het aanleggen van paden op landbouwgronden in het kader van de pachtwet (wie geeft toelating), het onderhoud, de schade, het vervuilen ... dienen gecentraliseerd te worden. De vermelde studie zou dan de basis kunnen vormen voor het opstellen van een 'basisgids'. Op die manier zijn ieders basisrechten in kaart gebracht en is men in staat discussies en knelpunten aan de hand van objectieve gegevens uit te klaren en te beoordelen.

Voor wat betreft de maneges is het voor de provincie Limburg belangrijk om te weten wat zij daar als provincie toeristisch mee aan kan. Welke beleving kunnen maneges bieden aan een toerist? De praktijk wijst immers uit dat toeristen er niet altijd terecht kunnen, omdat bv. de paardenboxen volzet zijn, of omdat er prioritair sportkampen doorgaan voor leden of aangesloten verenigingen. De provincie vraagt daarom aan de sector wat zij als paardensector zelf als extra beleving kunnen aanbieden (bv. in het aanbod van huurpaarden voor de toerist). De provincie zelf heeft daar totaal geen zicht op. Als daar wel duidelijkheid zou over bestaan, versterken deze elementen het geheel en maken zij het economisch interessant. Men kan immers niet leven van alleen het verkopen van een route en een kaart.

De sector staat open voor de vraag, maar geeft aan dat de goede maneges hun dagelijkse bezigheden hebben en niet echt (veel extra) ruimte hebben voor het begeleiden van toeristen.

BLOSO blijft erbij dat definities nodig zijn om klemtonen te kunnen leggen voor de mogelijkheden tot het gebruik door derden. Tevens moet dit de basis zijn voor inventarisatie. BLOSO doet nogmaals een oproep om samen met de sector rond de tafel te gaan zitten. De sector merkt op dat de persoonlijke uitbater nog steeds autonoom beslist of hij al dan niet meewerkt. Men kan ze dit als federatie niet verplichten.

VCP vraagt, los van de geschetste problematiek, aandacht voor de attractiemogelijkheden op zich en de mogelijkheden die er mee samenhangen, ook voor de 'niet-paardenhouder'.

Het kabinet van Toerisme geeft aan dat wat in Limburg gebeurt, een goed voorbeeld is van een duidelijke focusstrategie. Men kan niet overal in Vlaanderen de paarden op eenzelfde manier aan bod laten komen. Er bestaat een onderscheid tussen enerzijds het attractiegegeven waar men passief kan aan deelnemen en consumeren zonder zelf op een paard te hebben gezeten, en anderzijds de actieve beleving van de toerist zelf. Het is nuttig dit onderscheid af te bakenen in regio's. Dat is onder andere ook op die manier gebeurd voor het fietsen en het wandelen. Organisaties moeten zich de vraag stellen in hoeverre bv. bestaande fiets- of wandelroutes attractief zijn voor de toerist die tijdens zijn verblijf wil wandelen of fietsen? Dat is niet evident. Een netwerk - met weliswaar (nog steeds) een aantal hiaten - kan hiervoor een oplossing zijn. Dit wandelen in een netwerk werd vooraf in kaart gebracht: zo werd duidelijk waar routes kunnen ontwikkeld worden. Bovendien kregen de toeristische ondernemer, de logiesuitbater, de horecaondernemer ... een duidelijk beeld van waar zij zich op het wandelproduct konden gaan focussen en er economisch konden mee bezig zijn. Het heeft dan ook geen zin om als toeristisch ondernemer in een bepaald gebied kunstmatig te focussen op het wandelen, als wandelen op die plaats niet naar voor is geschoven. Op dezelfde manier is de vraag: 'Waar bevinden zich maneges?' ook irrelevant voor het toerisme. Het is beter in kaart te brengen waar er beleving ligt voor het paardrijden en het ruitertoerisme en waar is dat gekoppeld aan infrastructuur in relatie tot het paard (waar zijn er stallen, waar is er een dierenarts in de omgeving, waar is er een hoefsmid ...). Voor de (week)toerist, die allicht niet elke dag met het paard bezig is, kunnen ook andere arrangementen uitgebouwd worden. Er zijn zeker nog groeiomgelegenheden binnen Vlaanderen

De vergadering vraagt om de paardenhouderij, die nog steeds een nichemarkt is en dat wellicht zal blijven, niet stiefmoederlijk te behandelen. Het paard is immers veel meer dan alleen dan een

middel tot avontuur voor de mens. Vanuit toeristische invalshoek zijn beleving, identiteit en op maat gesneden producten die in bepaalde regio's vermarkt kunnen worden, zeer belangrijke invalshoeken.

3.2.2 Recreatie

3.2.2.1 Paardensportkampen

SPOKA is een initiatief van de Vlaamse sportfederatie die alle sportkampen (erkende en niet door BLOSO erkende) bundelt op een website, mits zij aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo niet kunnen ze niet vermeld worden op de site.

De tekst : "Ze worden georganiseerd door erkende federaties onder de koepel van de Vlaamse sportfederatie vzw" is fout en dient vervangen te worden door : "Ze worden georganiseerd door BLOSO erkende federaties".

3.2.2.2 Knelpunten

De VLP somt enkele knelpunten op waarmee de sector veel geconfronteerd wordt. Zo is ruiteren op jaagpaden vaak een probleem: dikwijls kunnen deze paden om diverse redenen niet worden gebruikt. Openbare wegen worden door een terreinbeheerder afgesloten, zonder vooraf de sector te raadplegen. Andere wegen worden dan weer geasfalteerd of gebetonneerd tot gebruik voor andere recreanten. Wanneer in bepaalde bosgebieden projecten worden uitgewerkt heeft dat soms gevolgen voor het ruiteren: verbod tot ruiteren, oude spoorwegbeddingen zijn niet toegankelijk, enz.

De VLP benadrukt het belang van een lokaal overleg en een goede communicatie met de diverse betrokken instanties zoals het ANB, de lokale besturen, Waterwegen en Zeekanaal, Natuurpunt ... om tot een oplossing te komen. Tevens is de VLP er zich van bewust dat ook in de paardensector 'cowboys' aanwezig zijn, die het niet te nauw nemen met de reglementering. Dat heeft gevolgen door de degenen die wel van goede wil zijn. Die cowboys moeten er zeker uit. De sector benadrukt evenwel sterk dat heel wat knelpunten en hiaten mits overleg kunnen voorkomen en/of opgelost worden. De federaties staan zeker open voor dialoog.

BLOSO is verantwoordelijk voor het uitstippelen van de mountainbikeroutes. Daarbij wordt zij ook geconfronteerd met de problemen van overleg met de diverse instanties en gebruikers. Anderzijds houdt BLOSO een pleidooi om wildgroei aan routes tegen te gaan. BLOSO roept op tot overleg tussen de paardensector (in het bijzonder) en de andere gebruikers. Zij vreest immers voor een amalgaam van routes, waar de andere structuren en gebruikers wel eens tegen in zouden kunnen gaan, met alle gevolgen van dien.

De organisatie NV Scheepvaart omschrijft de rol en de functie van jaagpaden. Het betreft dienstwegen, aangelegd voor het beheer en het onderhoud van de kanalen, oevers Geleidelijk aan zijn ze ook ter beschikking gesteld aan schippers, industrie en aan mindervalide vissers om te gaan hengelen. Zij beschikken over een toelatingskaart om met de auto op het jaagpad te mogen rijden. Anderzijds zijn door de jaren heen de jaagpaden opengesteld voor fietsers en wandelaars (toege-

laten uiteraard zonder vergunningskaart) en maken ze ondertussen ook vaak deel uit van het fietsroutenetwerk. Veel van die paden zijn daartoe verhard geweest. Daarnaast zijn er ook vragen gekomen van ruiterverenigingen om de jaagpaden ook voor hen open te stellen. Dit werd tot op heden afgewezen, hoofdzakelijk op basis van het bestaande scheepvaartreglement waar duidelijk in gestipuleerd is dat het rijden met paarden (als recreatief aspect) op deze paden niet toegelaten is. Gelet op het gebruik van deze paden voor hun hoofdfunctie (het beheer van de kanalen) en gelet op het gebruik van de paden door vele fietsers en wandelaars, vreest de NV Scheepvaart bovendien conflicten. Zij grijpt dit bijkomend argument eveneens aan om geen paarden toe te laten op de jaagpaden.

Tijdens de discussie is evenwel gebleken dat NV Scheepvaart wel openstaat voor eventuele voorstellen om in bepaalde regio's, zoals de Kempen, selectief het ruiteren op onverharde gedeelten toe te laten. Het openstellen van verharde jaagpaden lijkt veel moeilijker haalbaar.

LRV juicht het initiatief en de opening die op die manier gecreëerd wordt toe, maar heeft grote twijfels bij de mogelijke conflicten met andere recreanten die NV Scheepvaart inroept als één van de redenen om geen paarden toe te laten. Men heeft in de bossen en andere terreinen, waar ook andere recreanten aanwezig zijn, zeer zelden conflicten. De sector meent dat men steeds weer opnieuw het aspect 'conflicten' tussen ruiters, fietsers, wandelaars en anderen inroept als dé reden om doorgang te weigeren. Dat terwijl hier enerzijds geen cijfergegevens over bestaan, en anderzijds de sector zelf dit probleem zeer zelden ervaart. Bovendien moet een ruiter, volgens het verkeersreglement, op elk ogenblik zijn paard onder controle kunnen houden, zo niet hoort hij niet thuis op de weg.

De organisatie NV Waterwegen en Zeekanaal zit op dezelfde lijn als de NV Scheepvaart. Een jaagpad is in de eerste plaats van functioneel belang voor het beheer en de exploitatie van de waterwegen. In een tweede, bijkomende functie worden de jaagpaden ook ter beschikking gesteld van onder andere fietsers en wandelaars. Maar hiermee worden reeds problemen ondervonden. Daarnaast is Waterwegen en Zeekanaal reeds meerdere malen veroordeeld voor ongevallen, omdat het jaagpad, door de rechter beoordeeld als fietspad, (uiteraard) niet aan de vereisten van een minimaal fietspad voldoet. Een ander juridisch punt is dat paarden (viervoeters) volgens de wegcode als voertuig beschouwd worden, en dus niet toegelaten zijn op jaagpaden.

Evenwel zijn er toch ook mogelijkheden. Bv. in het kader van het geactualiseerd Sigmaphan dient de infrastructuur opnieuw aangelegd te worden. Daar zijn er kansen om naast de jaagpaden routes te ontwikkelen voor paarden. Binnen de bestaande structuren is het voorzien van ruiterspaden een knelpunt. Echter, uitzonderingen bevestigen de regel. De sector moet er zich echter wel van bewust zijn dat het een illusie is te wensen dat alle jaagpaden worden opgesteld voor paarden. Ook zullen afspraken in het kader van de financiering van eventuele paardenroutes noodzakelijk zijn.

De vergadering betreft de afwezigheid van Natuurpunt.

Het ANB heeft weliswaar domeinen, maar die zijn niet dermate groot dat zij zomaar aan alle gebruikers alle kansen kunnen geven. Er is vanuit heel wat groepen de vraag om in de domeinen van het ANB te kunnen recreëren. Zo heeft men na verloop van tijd een groot aantal paden voor

zeer veel verschillende gebruikers. Het ANB wil dergelijke situaties vermijden. De algemene visie is dat het ANB openstaat voor ruiters. Waar mogelijk wil men best ruiterspaden aanleggen, maar liefst altijd aansluitend op bestaande netwerken of op grotere routes. Men streeft ook zoveel mogelijk naar gescheiden circuits.

Bij de opmaak van de beheerplannen kijkt het ANB nu altijd in overleg met de sectoren naar de toegankelijkheid van de domeinen. Dat gebeurde bij de aankoop van nieuwe terreinen in het verleden niet altijd; de prioriteiten lagen toen elders. Het ANB wenst daarom per provincie een aanspreekpunt. Zo wil ze bij de aankoop van een nieuw domein de nodige informatie krijgen over in de buurt beschikbare routes en andere paard-gebonden infrastructuren. Ook informatie over aandachtspunten bij de uitvoering van afsluitingen kunnen hierbij aan bod komen, zoals bij het opzetten van constructies die geschikt en toegankelijk zijn voor menners, maar niet voor quads, jeeps en andere gemotoriseerde voertuigen.

In het kader van het toegankelijkheidsbesluit werkt het ANB zoveel mogelijk met gebodsborden, en zelden met verbodsborden (de rode borden). Dat doet ze vanuit de filosofie van aan te duiden waar welke vormen van recreatie mogelijk zijn. Als er geen bord staat (of bv. enkel een bord voor de wandelaars), dan wil dat nog niet zeggen dan iedereen zomaar het domein mag betreden.

LRV maakt de bedenking dat de reglementering in domeinen (bossen) niet eenvoudig is. Voor de 'gewone' paardenhouder is het niet steeds waar wel en waar niet mag gereden worden. Het ANB reageert door te stellen dat de toegankelijkheid geregeld wordt door het toegankelijkheidsbesluit en dat dit moet kenbaar gemaakt worden (via een infobord) aan de hoofdingang van het domein. In dit verband, zoals reeds door Landelijk Vlaanderen gesteld, is het interessant om ook dat gegeven mee op te nemen in de uit de werken basisgids (zie hoger).

Het ANB verwondert zich over het geciteerde knelpunt in het kader van de Week van het Bos de toegang tot een bos voor de ruiters een volledige maand werd afgesloten. De sector beaamt echter de feiten.

Landelijk Vlaanderen reageert op het knelpunt als zouden private eigenaars ruiters plots een verdere doorgang weigeren. Eigenaars hebben nu eenmaal rechten om hun privé-eigendom open te stellen of niet. Vaak hebben zij eveneens met landbouwers afspraken gemaakt om al dan niet vrije doorgang te verlenen. Landelijk Vlaanderen pleit voor het uitwerken van een modelovereenkomst, waarbij de eigenaar aan ruiters een toelating geeft tot doorgang voor een wandelweg. Dit model vermeldt punten en voorwaarden (zoals : wanneer is het terrein toegankelijk, wie doet het onderhoud ...) die in overleg besproken en goed bevonden moeten worden (inclusief de vergoeding). Zo kan men later misverstanden en problemen tussen beide partijen voorkomen. Een dergelijke overeenkomst kan eventueel uitgebreid worden naar andere (harde) recreatie.

Provincie Vlaams-Brabant pleit voor een gestructureerd lokaal overleg tussen de betrokken instanties op het terrein zelf, eerder dan te praten over principekwesties. Men pleit vanuit de provincie voor een Vlaams 'routen netwerkproject'. Pas door overleg zal men begrijpen waarom een terreinbeheerder stelt dat in een bepaald gebied iets niet kan. En als iets niet kan, zal de betrokken instantie in dialoog met de PTO en met mensen die het project uittekenen, ongetwijfeld bereid zijn om alternatieven uit te werken.

De tien Vlaamse plattelandgebieden, die erkend zijn als Leadergebied, kunnen voor de paardenhouderij hier extra kansen creëren. Bovendien zijn er tot 2013 hiervoor financiële middelen voorhanden.

LRV schetst de problematiek van het ruiteren aan de kust. Het ANB bevestigt (zeker in de duinen) de problemen. Het is ook de taak van het ANB om over de toepasselijke reglementering te communiceren met in de buurt gelegen maneges. Tevens pleit het ANB voor een zichtbare identificatie van ruiter en paard om bij problemen de mensen te kunnen terugvinden. Daarnaast blijft het ontbreken van een uniforme regelgeving over de hele kust een zeer groot probleem. Het ANB merkt op dat er een coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer bestaat dat het overleg voert met de kustgemeenten. Dit lijkt het meest aangewezen forum om de problematiek aan te kaarten.

De sector vraagt zich af wie verantwoordelijk is voor het onderhoud van de ruiterpaden. In West-Vlaanderen is dat niet de provincie, maar wel de lokale besturen. De praktijk op het terrein leert dat dit evenwel niet gebeurt. De paardensector zelf is evenwel bereid zijn steentje hierin bij te dragen.

De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG) stelt in een schriftelijke nota hierbij het volgende :

“Wij hebben vragen rond de verwachting dat gemeentebesturen de taak zouden moeten opnemen voor het onderhoud van ruiter- en menroutes. De verantwoording hiervoor luidt dat de uitgaven die ruiters en/of menners doen de gemeenten ten goede komen. Is dit door cijfers gestaafd? Zo ja, dan kregen wij graag deze cijfers voorgelegd. Het is immers niet zo vanzelfsprekend dat kosten en baten aan elkaar gewaagd zijn. Hier kan niet voorbijgegaan worden aan de vaststelling dat het onderhoud van de landschappelijke, recreatieve en kleine erfgoed-infrastructuur voor de gemeenten een zeer grote kost is, waardoor dat onderhoud onvoldoende kan gerealiseerd worden (zie IPO-themagroep hierover). De eisen worden nochtans almaar groter, en paardenroutes zijn daarin maar één voorbeeld. De gemeenten willen zich hier graag mee voor inzetten maar de problematiek van onderhoudskosten verdient een veel degelijker antwoord en beleidsactie. Verder zijn de paardrijroutes meestal gemeentegrensoverschrijdend, zodat ook overleg en afspraken op interbestuurlijk vlak wenselijk zijn. Belangrijk is dat er hier ook beleidsoverschrijdend te werk wordt gegaan: afstemming met toerisme en recreatie, met ruimtelijke ordening (opname van ruiterpaden in het RUP), met milieu (regelgeving) ...”

Provincie Vlaams-Brabant stelt dat digitale routes het grote voordeel hebben dat zij geen onderhoud in de bewegwijzering vergen. Men opteert in die provincie heel bewust voor routes langs openbare wegen die men kan downloaden op kaart en waar de verantwoordelijkheid bij de gemeenten ligt die de openbare wegen op die plaats beheren. Voor gebruikte veld- en boswegen - die trouwens ook door andere recreanten gebruikt wordt - stelt zich geen enkel probleem. Anders wordt het, wanneer men paden aanlegt met een bepaalde structuur, zoals bv. een zandbodem. Dit vergt meteen afspraken over wie doet wat aan onderhoud.

De sector juicht de reflex van terreinbeheerders toe om ook de paardenhouderij, en specifiek het mee integreren van ruiterpaden, bij de uittekening en opstart van nieuwe projecten zoals ruilverkavelingen en landinrichtingsprojecten te betrekken. Vroeger is dat wel eens anders geweest. De

oprichting van een Vlaams Paardenloket is in die zin zeer nuttig als contact- en aanspreekpunt voor de uitvoerders (zie dialoogdag 'Woordvoerderschap, organisatie en vereniging').

LRV geeft aan dat er nog steeds een zeer groot probleem bestaat met de beschikbaarheid van informatie. Enerzijds worden talrijke kaarten verkocht, maar anderzijds zijn enkel de officieel goedgekeurde ruiterspaden gekend (via websites). De lokale (vaak zeer interessante) lussen komen in het officiële aanbod niet voor.

Landelijk Vlaanderen haalt als 'nevenknelpunt' bij recreatie, de site Groenendaal in het Zoniënwoud aan. Momenteel bevinden zich daar een 160-tal paarden - de helft recreatiepaarden, de helft sportpaarden -, met een tewerkstelling voor ongeveer 150 mensen. Eind 2008 dreigt die site te verdwijnen. Men wil deze historische site bewaren, maar het is onduidelijk bij wie men daarvoor moet aankloppen. Momenteel is de site eigendom van het ANB. Wellicht is enkel een oplossing mogelijk op ministerieel niveau.

VCP merkt op dat naast de infrastructuur van de ruiterspaden en alles wat daar bij hoort, er tevens nood is aan vaste infrastructuur en aan vaste accommodatie waarin de (recreatieve) ruiter een ritje kan maken of kan gaan springen.

BLOSO verwijst daarvoor naar de federaties, omdat zij begaan zijn met de organisatie van allerlei wedstrijden, doorgaans op recreatief niveau.

LRV duidt op het financiële aspect, waar in tegenstelling tot de staatssteun in het buitenland (o.a. in Frankrijk en Duitsland), de Vlaamse federaties dergelijke steun tot op heden niet krijgen en bijgevolg niet over de nodige financiële middelen beschikken.

Soms stelt een gemeente een terrein ter beschikking (bv. de gemeente Roosdaal), maar dat is eerder zeldzaam. Idealiter is het beheer van een accommodatie zoals bv. de accommodatie te Mont-Le-Soie of van Ghlin. Het zijn precies deze laatste die de sector nodig heeft; andere 'gewone' accommodaties zijn er immers genoeg.

3.2.3 Promotie

Best wordt het paard als attractie (de identiteitsbeleving, zie hoger) onder dit hoofdstuk opgenomen.

3.2.4 Na de dialoogdag

Na de dialoogdag van 7/5/2008 werd van de vzw BCP een schrijven ontvangen waarbij verwezen werd naar een artikel over buurtwegen van de hand van Jean Mosselmans, stedenbouwkundig topograaf, Avenue de la Nivéole 25 bus 2 in 1020 Brussel. Dit artikel werd gepubliceerd in 'Le Sillon Belge'; de datum van de publicatie werd niet vermeld.

Artikel 12 van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841 stelt : "De buurtwegen, zoals zij worden erkend en gehandhaafd ingevolge de algemene rooi- en afpalingsplannen, kunnen door geen

verjaring verkregen worden zolang zij dienen tot het openbaar gebruik, behoudens de voor onderhavige wet verkregen rechten”.

Dit artikel biedt perspectieven voor de mogelijkheid tot verjaring wegens onbruik gedurende 30 jaar. Het is een punt dat door ecologisten al eens vergeten wordt bij acties om ‘vergeten’ buurtwegen opnieuw te openen.

